

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kansainvälinen lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta

Iivonen, Jenni

Keskinen, Piia

2013 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Kansainvälinen lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta

Jenni Iivonen
Piia Keskinen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2013

livonen, Jenni & Keskinen, Piia

Kansainvälinen lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta

Vuosi 2013 Sivumäärä 48

Tämän opinnäytetyön aiheena oli kansainvälinen lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa kokemuksellista tietoa lapsensa kaappauksessa menettäneen vanhemman kriisikokemuksesta ja selviytymisestä lapsikaappauskriisissä. Tutkimuksen avulla haluttiin lisätä ymmärrystä siitä, millainen kriisi lapsikaappaus on vanhemmalle ja miten siitä voi selviytyä.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena yhteistyössä Kaapatut Lapset ry:n kanssa. Tutkimuksen teoreettinen tausta muodostettiin monikulttuurisen avioliiton ja kansainvälisen lapsikaappauksen, sekä traumaattisen kriisin ja selviytymisen käsitteistä. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastateltaviksi valittiin harkinnanvaraisesti viisi lapsikaappauksen omakohtaisesti kokenutta ja siitä selvinnyttä vanhempaa. Kerätty haastatteluaineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksena ilmeni, että kansainvälinen lapsikaappaus on vanhemmalle pitkäkestoinen ja monivaiheinen traumaattinen kriisi, josta selviytyminen vaatii vanhemmalta monenlaisia voimavaroja ja tukeutumista sosiaaliseen verkostoon. Erityisesti toiminnan ja sosiaalisen tuen merkitystä selviytymisprosessissa pidettiin olennaisena. Tutkimuksesta ilmeni myös, että lapsen palauttaminen koettiin uutena kriisinä, kun lapsen kotiinpaluu toi vanhempi-lapsi -suhteeseen odottamattomia haasteita. Pitkittyneessä lapsikaappauksessa puolestaan vanhemmilta vaadittiin sopeutumista lapsen menetykseen. Kokemus selviytymisestä koettiin kuitenkin tärkeänä osatekijänä uskon luomisessa tulevaisuuteen ja omiin voimavaroihin.

Tulosten perusteella vanhempien saama tuki oli osittain riittämätöntä. Ammattiauttajien ja viranomaisten ymmärrys ja tietämys lapsikaappaustilanteista koettiin puutteellisena. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että tietoa lapsikaappauksista tulee lisätä ja viranomaisien sekä ammattiauttajien valmiuksia kohdata ja auttaa lapsikaappauksen kokeneita vanhempia tulee kehittää asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Asiasanat: kansainvälinen lapsikaappaus, kriisituki, monikulttuurinen avioliitto, selviytyminen, traumaattinen kriisi

livonen, Jenni & Keskinen, Piia

International Child Abduction as a Crisis and a Parent's Coping with It

Year	2013	Pages	48
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to produce information about how parents experience the crisis when their child has been abducted abroad and also how the parents have coped with the crisis. The aim of the study was to increase awareness and understanding as to what kind of crisis child abduction is to a parent and how one copes with it.

This qualitative study was conducted in co-operation with The Association for Abducted Children. The data was gathered through five semi structured key informant interviews, thus, each informant had personally experienced a child abduction. The theoretical background of the study consists of the following terms: multicultural marriage, international child abduction, traumatic crisis and coping. The collected data was analysed using content analysis.

The findings show that child abduction is for the parent a long and varied traumatic crisis. Coping with the crisis requires the use of many resources and the support of the parents' social network. Action and social support in particular have an important role in coping with the crisis. Also, the return of the child was experienced as a new crisis as it formed unexpected challenges on the parent-child relationship. In the cases of prolonged child abduction, where the child was not returned, the parent had to adapt to the loss of the child. The experience of coping was, nevertheless, considered an important factor in keeping faith in the future and one's resources.

According to the findings, the support received by the parents was, to some extent, perceived as inadequate. The knowledge and understanding of professional helpers and public officials about international child abduction were also perceived as insufficient. Thus, the study suggests that awareness about international child abduction should be increased and the readiness of professionals to help parents who have experienced child abduction should be improved.

Keywords: coping, crisis, international child abduction, multicultural marriage, psychological support

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Monikulttuuriset avioliitot ja perheet.....	7
3	Kansainvälinen lapsikaappaus.....	9
4	Traumaattinen kriisi.....	10
	4.1 Uhka- ja menetyskriisi	11
	4.2 Traumaattisen kriisin vaihemalli	12
5	Kriisistä selviytyminen	15
	5.1 Selviytymisvoimavarat - Basic Ph -malli.....	17
	5.2 Sosiaalinen tuki.....	19
6	Aikaisempia tutkimuksia	20
7	Tutkimuksen toteutus	21
	7.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	21
	7.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä.....	22
	7.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	22
	7.4 Sisällönanalyysi	25
8	Tuloksia lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien haastatteluista	26
	8.1 Lapsikaappaus vanhemman traumaattisena kriisinä	26
	8.1.1 Epäuskoa ja määrätietoista toimintaa sokkivaiheen aikana	27
	8.1.2 Kaipaus fyysisenä kipuna reaktiovaiheessa	29
	8.1.3 Eristäytymistä ja keskittymisvaikeuksia työstämis- ja käsittelyvaiheessa.....	32
	8.1.4 Lapsikaappauksen hyväksyminen osaksi elämäkulkua - uudelleensuuntautuminen	34
	8.1.5 Pitkäkestoisia vaikutuksia vanhemmuuteen	35
	8.2 Selviytyminen ja selviytymisvoimavarat	36
	8.2.1 Fyysinen ulottuvuus - toiminnasta voimaa.....	37
	8.2.2 Tunteiden ulottuvuus - itkua ja puhetta	38
	8.2.3 Sosiaalinen ulottuvuus - läheiset, ammattilaiset, vertaiset	39
	8.2.4 Kognitiivinen ulottuvuus - sisukkuus, positiivisuus ja pienet ilot	41
	8.2.5 Uskomusten ulottuvuus - jälleennäkemisen toivo ja kohtalon hyväksyminen 42	
9	Pohdinta	42
	9.1 Tulosten tarkastelua.....	42
	9.2 Luotettavuus ja eettisyys	46
	9.3 Hyödyllisyys ja jatkotutkimusmahdollisuudet.....	47
	Lähteet	49

1 Johdanto

Kansainvälinen lapsikaappaus tai sen uhka koskettaa Suomessa lukuisia perheitä vuosittain. Esimerkiksi vuonna 2012 lapsikaappaus kosketti yhteensä 39 perhettä, mikä on ennätysmäärä aiempiin vuosiin verrattuna. (Kaatut Lapset ry 2013; Räisänen 2013a.) Kun alle 16-vuotias pysyvästi Suomessa asuva lapsi viedään ilman huoltajan suostumusta ulkomaille tai jätetään sieltä palauttamatta tapaamisoikeuden jälkeen, on kysymyksessä kansainvälinen lapsikaappaus (Oikeusministeriö 2013). Kahden kulttuurin liittojen yleistyessä myös lapsikaappaukset ja uhkatilanteet ovat lisääntyneet. Monikulttuurisissa avioliitoissa on selvästi suurempi eronaisuusluku kuin Suomessa syntyneiden välisissä liitoissa (Aarni, Isaksson, Khan & Räisänen 2008, 8 - 10). Kaappauksen riski on kasvanut erityisesti silloin, kun vanhempi on jäämässä Suomeen siten, että häntä sitoo maahan vain lapsi. Vanhemmalla ei ole tällöin siis esimerkiksi työ- tai opiskelupaikkaa eikä muuta perhettä tai tukiverkostoa täällä. (Aarni ym. 2008, 8.)

Tämän opinnäytetyön aiheena on lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa kokemuksellista tietoa uhriksi joutuneen vanhemman kriisikokemuksesta ja selviytymiskeinoista lapsikaappauskriisissä. Tällä tavoin kerätty kokemustieto lisää ymmärrystä siitä, millainen kriisi lapsikaappaus on vanhemmalle ja millä keinoin siitä voi selviytyä. Lapsikaappauksia on tutkittu verrattain runsaasti, mutta näkökulma on useimmiten viranomaispainotteinen tai oikeustieteellinen.

Haluamme opinnäytetyössämme tuoda esiin vaikeasta kriisistä selvinneiden vanhempien oma-kohtaiset kokemukset, tulkinnat ja merkitykset. Lapsikaappaustapausten lisääntyessä aihe on ajankohtainen ja on tärkeää tuottaa suomenkielistä tutkimusta aiheesta. Suomessa tehdyt tutkimukset välittävät tärkeää tietoa aiheesta sosiaalialalla ja muiden viranomaisten parissa. Nämä tutkimukset ovat hyödyksi esimerkiksi tukipalveluja kehitettäessä. Sosiaalialalla tarvitaan käytännön ymmärrystä lapsikaappauksista, esimerkiksi siitä miten eri tilanteissa voi toimia tehokkaasti. (Räisänen 2013a.)

Tutkimuskysymyksemme ovat: millainen kokemus lapsikaappauskriisi on lapsen menettäneen vanhemman näkökulmasta ja miten vanhempi on selviytynyt lapsikaappauskriisissä. Näihin tutkimuskysymyksiin pyrimme löytämään vastauksia haastatteleamalla teemahaastatteluin viittä lapsikaappauksen kokenutta vanhempaa. Analyysimenetelmäksi valitsimme teoriasidonnaisen sisällönanalyysin, jonka avulla pyrimme kuvaamaan vanhempien kokemuksia ja tulkintoja kriisikokemuksesta ja siitä selviytymisestä. Tarkoituksemme ei ole tehdä tuloksista yleistäviä tulkintoja vaan tarkastella haastateltavien henkilökohtaisia ja yksilöllisiä merkityksiä aiheesta. Tutkimuksemme keskeisiä käsitteitä ovat kansainvälinen lapsikaappaus, monikulttuuriset perheet, traumaattinen kriisi ja kriisistä selviytyminen.

Tutkimuksemme on osa Laurean Aikuisten sosiaalipalvelut -hanketta, joka käsittää sekä Espoon kaupungin että järjestöjen tuottamien aikuisille suunnattujen sosiaalipalvelujen tutkimus- ja kehittämissyhteistyön. Opinnäytetyömme työelämäkumppanina on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys Kaapatut Lapset ry, joka tuottaa valtakunnallisena järjestönä tuki- ja neuvontapalveluita kansainvälisen lapsikaappauksen kokeneille tai sen uhan alla eläville vanhemmille. Työelämäkumppanimme rooliin on kuulunut materiaalin tarjoaminen, informanttien hankkiminen sekä opinnäytetyöprosessissa tukeminen ja ohjaaminen. Kaapatut Lapset ry tulee myös julkaisemaan työmme kotisivuillaan osana Lapsen oikeuksien päivän ohjelmaa.

2 Monikulttuuriset avioliitot ja perheet

Monikulttuuriseksi tai maahanmuuttajaperheiksi voidaan määritellä perheet, joissa vähintään toinen puolisoista tai yksinhuoltajavanhempi on ulkomaan kansalainen. Maahanmuuttajataustaisessa perheessä taas kumpikin puoliso tai ainoa vanhempi on jo saanut Suomen kansalaisuuden. Monikulttuuriset perheet käsitetään usein keskenään samanlaisiksi, mutta eri perheiden välillä on tosiasiaa helpompi löytää erottavia kuin yhdistäviä tekijöitä. Erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi lähtömaa, äidinkieli, koulutustausta, uskonto tai maahantulosyy. Myös perheiden koko voi vaihdella ja perheet voivat olla yksinhuoltaja- tai uusperheitä tai kahden kulttuurin liittoja, joissa toinen puoliso on etnisesti suomalainen ja toinen maahanmuuttajataustainen. Kaikkia maahanmuuttajaperheitä yhdistävät kokemukset maahanmuutosta ja kotoutumisesta sekä näiden vaikutukset perhe-elämään. (Alitolppa-Niitamo & Söderling 2005, 9.)

Monikulttuuriset avioliitot ovat Suomessa yhä tavallisempia; vuonna 1995 kansainvälisiä avo- ja avioliittoja oli Suomessa 29 000, vuonna 2004 liittojen määrä oli kohonnut ja oli jo 44 000. Monikulttuuristen avioliittojen määrän taustalla on lisääntynyt maahanmuuttajien määrä, matkustamisen helpottuminen sekä suomalaisten kansainvälistyminen (Reuter & Kytäjä 2006, 104). Vuonna 2000 uusia monikulttuurisia avioliittoja solmittiin 2793 ja vuonna 2012 vastaava luku oli 3741. Kaiken kaikkiaan vuonna 2000 solmittiin 26 150 avioliittoa ja vuonna 2012 puolestaan 28 878 avioliittoa. (Tilastokeskus 2013.)

Monikulttuurisissa parisuhteissa on paljon aineksia rikkaaseen ja antoisaan liittoon. Erilaiset kulttuuritaustat jättävät tilaa molempien puolisoitten yksilöllisyydelle ja erillisyydelle, monia ratkaisuja pohditaan rutiinivastausten puuttuessa tietoisemmin ja perheen keskinäisestä vuorovaikutuksesta syntyy niin sanottu kolmas kulttuuri. (Heikkilä 2005, 29.) Roosin (2009, 145) mukaan kolmannella kulttuurilla tarkoitetaan parin ja perheen omia tapoja ja käytänteitä, jotka muodostuvat vuoropuhelun ja neuvottelun kautta kahden kulttuurin kohdatessa. Parhaimmillaan kolmas kulttuuri voimaannuttaa koko perhettä ja helpottaa arjen sujumista.

Heikkilän (2005, 29 - 30) mukaan monikulttuurisessa liitossa voidaan erottaa neljä vaihetta. Suhde alkaa ihastelun kaudella, jolloin me-tunne on vahva ja toisen erilaisuus viehättää. Kausi voi olla monikulttuurisessa liitossa tavallista pidempi, sillä erilaisten tunteiden eriyttäminen ja uusiin käyttäytymismalleihin tutustuminen vie aikaa. Arjen astuessa elämään siirrytään aktiivisen sopeutumisen vaiheeseen, jolloin arkiset asiat ja erityisesti kumppanin ominaisuudet saattavat alkaa ärsyttää ja vastaan tulee erilaisia pettymyksiä ja turhautumista. Tässä vaiheessa myös keskinäiset valtasuhteet ja vastuualueet, kuten kysymykset kodinhoidosta, ajankäytöstä, lasten kasvatuksesta ja ongelmien ratkaisukeinoista alkavat nousta esiin.

Kolmanteen vaiheeseen liittyy monikulttuurisissa liitoissa usein identiteettikriisi. Tällöin omaa elämää, tehtyjä päätöksiä ja tulevaisuuden ratkaisuja pohditaan tietoisesti. Vaiheeseen liittyy myös parisuhteen uudelleenarviointia, kun puoliso nähdään omaa kulttuuritaustaansa vasten ja kyetään erottamaan persoonallisuustekijät ja kulttuuriin sidonnaiset tekijät toisistaan. Suhteessa on keskeistä löytää molemmille oma tila keskinäisen kanssakäymisen lomassa. Useimmiten avioerot sijoittuvat toiseen ja kolmanteen vaiheeseen. Viimeisessä eli objektiivisen sopeutumisen vaiheessa on opittu elämään sekä yhdessä että erikseen ja tärkeimmät kysymykset on saatu yhdessä ratkaistua. (Heikkilä 2005, 29.)

Monikulttuuristen liittojen yleistymisen myötä myös avioerojen määrä on kasvanut (Heikkilä 2005, 27). Kansainväliset avioliitot ovat haasteellisia, ja pariskunnan välisten kulttuurierojen lisäksi niitä repivät usein ympäröivän yhteisön tuomitsevat asenteet. Monikulttuuristen liittojen kohtaamat paineet rasittavat parisuhdetta, ja kansainväliset liitot purkautuvat useammin kuin kahden samaa etnistä alkuperää väliset liitot (Reuter & Kyntäjä 2006, 108). Ristiriitoja voivat aiheuttaa esimerkiksi vaikeus tehdä kompromisseja, vaimon työelämään siirtyminen ja sitä kautta perhe-elämän käytänteiden muuttuminen tai päätökset siitä, mihin maahan asutetaan asumaan (Oksi-Walter 2009, 112). Heikkilän (2005, 30 - 31) mukaan erimielisyyksien aiheita monikulttuurisissa liitoissa voivat aiheuttaa esimerkiksi arvoihin, ruokaan, seksuaalisuuteen ja sukupuolirooleihin liittyvät käsitykset. Myös sukuun ja perhesuhteisiin, ystäviin ja lasten kasvatukseen liittyvät näkemykset ovat usein ristiriitojen syinä.

Vuonna 2000 monikulttuurisia avioliittoja purkautui yhteensä 1165, kun kaiken kaikkiaan avioeroja oli 13 913. Vuonna 2012 vastaavat luvut olivat 1534 ja 13 040. (Tilastokeskus 2013.) Monikulttuurisessa liitossa eron vaikutukset tuntuvat syvästi. Maahan muuttaneen puolison ulkopuolisuuden tunne lisääntyy, kun kuilu ex-puolison sukuun ja ympäristöön kasvaa. Myös muu sosiaalinen elämä ja taloudellinen toimeentulo voivat kaventua. Menetyksen tunne on moninkertainen. (Oksi-Walter 2009, 113.)

3 Kansainvälinen lapsikaappaus

Monikulttuurisessa avioliiton purkautuessa kansainvälistä lapsikaappausuhkaa saattavat ennakoita raju huoltokiista tai perheväkivalta. Kaappausuhkaa ennakoi myös tilanne, jossa maahan muuttaneen puolison kotoutuminen uuteen asuinmaahan on epäonnistunut. Vanhemmilla on keskenään kulttuurisia eroja kasvatuseriaa- ja vanhemmuuden käsitteessä, minkä lisäksi toisen vanhemman voi olla vaikeaa asettaa lapsen asemaan. Lapsikaappausuhan taustalla voi olla myös halu kostaa tai kotimaahan jääneen suvun painostus. (Räisänen 2013a.)

Kun alle 16-vuotias pysyvästi Suomessa asuva lapsi viedään ilman huoltajan suostumusta ulkomaille tai jätetään sieltä palauttamatta tapaamisoikeuden jälkeen, on kysymyksessä kansainvälinen lapsikaappaus (Oikeusministeriö 2013). Suomen rikoslain 25 luvussa lapsikaappaus määritellään rikokseksi. Lapsen kaapannut voi syyllistyä rikoslain 25 luvun 5 § mukaisesti lapsen omavaltaiseen huostaanottoon tai 5a § mukaisesti lapsikaappaukseen. Omavaltainen huostaanotto katsotaan lapsikaappaukseksi, "jos lapsen huoltoa koskevia oikeuksia loukaten lapsi viedään pois asuinvaltiostaan tai jätetään palauttamatta sinne" ja jos "lapsen huoltoa koskevia oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty tai olisi käytetty ilman poisviemistä tai palauttamatta jättämistä". (Rikoslaki 2005/1161.)

Kaappaustilanteita ja kaappaajia on monenlaisia, mutta useimmiten lapsikaappauksen taustalla on riitainen avioero sekä kiistat lasten huoltajuudesta tai tapaamisesta. Vierasmaahan muuttanut vanhempi haluaa ehkä palata kotimaahansa lapset mukanaan, mitä toinen vanhempi ei hyväksy. Kaappauksen riski on kasvanut erityisesti silloin, kun vanhempi kokee olevansa jäämässä Suomeen ilman tukiverkkoaan, siten että häntä sitoo maahan vain lapsi. Lapsikaappauksen taustalla voi vaikuttaa myös vanhemman halu turvata lapsensa kasvatus tietyn kulttuurin tai uskonnon mukaisesti. (Aarni, Isaksson, Khan & Räisänen 2008, 8.) Kaappaaja saattaa myös haluta kostaa eron eristämällä lapsen tietoisesti toisesta vanhemmasta. Toisaalta kaappaaja voi paeta lasten kanssa kotimaahansa pakoon henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Joskus kotimaahan lähdetään tavoitteena saada parempi oikeusturva huoltokiistassa. (Räisänen 2013a.)

Lapsikaappausten ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi Suomi on sitoutunut kahteen kansainväliseen yleissopimukseen, Haagin lapsikaappausopimukseen (SopS 57/1994) sekä lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen (SopS 56/1994). Näistä Haagin lapsikaappausopimus on käytännössä sovelletuin lapsikaappaustapauksia ratkoessa (Räisänen 2013a.)

Lapsikaappaus koskettaa Suomessa useita perheitä vuosittain. Esimerkiksi vuoden 2012 alussa oli 20 lasta kaapattuna ja saman vuoden aikana kaapattiin vielä 35 lasta. Yhteensä siis 55 las-

ta koki kaappauksen. Näistä lapsista 39 kaapattiin tai oli kaapattu Suomesta ulkomaille ja 16 lasta puolestaan kaapattiin Suomeen. Vuoden 2012 lopussa 30 lasta oli yhä kaapattuna, 23 lasta Suomesta ulkomaille ja viisi lasta ulkomailta Suomeen. (Kaatatut Lapset ry, 2013.)

4 Traumaattinen kriisi

Kansainvälinen lapsikaappaus voidaan määritellä lapsen menettävän vanhemman kriisiksi (Valkonen 2013). Kriisin käsitteellä tarkoitetaan tilannetta, jossa elämässä tapahtuva suuri muutos käynnistää yksilön mielessä voimavaroja vaativan sopeutumisprosessin. Kriisiprosessi on osa normaalia ja tervettä psyykkistä toimintaa; se on vaihe, jolloin yksilön psyyke on äärimmäisessä koetuksessa. Normaalisti yksilön voimavarat riittävät kriisin käsittelyyn ja tilanteen tasapainottamiseen, mutta toisinaan voimavarat loppuvat kesken. Kriisin käsittelytuen tukemisessa ja kriisiauttamisessa on tärkeää tunnistaa millaisesta kriisistä on kyse. (Saari ym. 2009, 9 - 11.) De Jongin ja Bergin (2008, 207 - 208) mukaan kriisin luonnehdinnassa olennaista ovat ihmisen omat reaktiot, kokemukset ja tulkinnat tapahtuneesta, eivätkä niinkään varsinaiset tapahtumat. Samoihin tapahtumiin voidaan reagoida hyvin eri tavoin ja kriisistä toipuminen on yksilöllistä. Tulkinnat kriisikokemuksesta voivat myös muuttua ajan myötä.

Kriisit jaotellaan nykyään normaaliin elämäntilanteeseen liittyviin kehityskriiseihin, elämänmuutosten aiheuttamiin elämäntilanteisiin, sekä äkillisten tapahtumien aiheuttamiin traumaattisiin kriiseihin. (Saari ym. 2009, 9 - 11.) Tarkastelemme tutkielmassamme lähemmin traumaattista kriisiä, jollainen kansainvälinen lapsikaappaus on lapsensa menettävälle vanhemmalle (Valkonen 2013).

Kaatatut Lapset ry:n julkaisussa Lapsikaappausuhka elämän varjona (Aarnio ym. 2008, 57) viitataan Isaksoniin, jonka mukaan lapsikaappaus vaikuttaa lapsen lisäksi myös menettäneeseen vanhempaan. Lapsensa kaappauksessa menettäneet vanhemmat kokevat hätää, ikävää ja pelkoa lapsensa menettämisestä lopullisesti. Useat vanhemmat oireilevat psyykkisesti ja monesti myös fyysisesti. Oireiluun sisältyy tavallisesti keskittymisvaikeuksia ja pitkiä pitkäkestoisempia ja vakavampia ovat seuraukset sekä vanhemmalle että lapselle.

Samassa julkaisussa (Aarnio ym. 2008, 58) viitataan myös Kaapatut Lapset ry:n vuosina 2002 ja 2005 toteuttamien suomalaisnaisten kokemuksia kartoittavien kyselyjen ja haastattelujen tuloksiin, joiden mukaan lapsikaappaus tai sen uhka olivat vaikuttaneet suuresti kyselyyn osallistuneiden äitien elämään. Äidit olivat saattaneet joutua elämään vuosia kaappausuhan alla, lapsen asioiden järjestelyjen vaikeuden ja suhteiden riittämättömyyden vuoksi. Moni äiti oli eron jälkeen pelännyt henkensä ja terveytensä olevan vaarassa. Lapsikaappauksen kokeneilla äideillä oli ollut puolestaan hankaluuksia saada elämänsä takaisin järjestykseen jatkuvan stres-

sin, ahdistuksen ja epätietoisuuden vuoksi. He olivat saattaneet elää myös pelon ja uhkailun alaisina, josta aiheutunut stressi oli pahimmassa tapauksessa vaikuttanut heikentävästi äidin työkykyyn.

Myös Spilman (2006, 150) toteaa, että lapsen menettäminen on yksi ahdistavimmista kokemuksista, mitä vanhempi voi kokea. Lapsen menettäminen merkitsee muutosta vanhemman jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa, sosiaalisten roolien uudelleenmäärittelyä tai kuten jotkut vanhemmat kuvaavat: osan itsestään menettämistä. Vaikka osa lapsikaappaustapauksista kytetään ratkaisemaan ilman vakavan haitan aiheutumista lapselle, voi lapsi silti kärsiä kielteisistä seurauksista. Vanhempi puolestaan saattaa sijaistraumatisoitua lapsensa kautta, minkä lisäksi vanhempi voi kamppailla omien kaappauksesta aiheutuneiden turvattomuuden, avuttomuuden ja syyllisyyden tunteidensa kanssa. Huntington puolestaan toteaa (1982, 17 - 18), että vanhemmilla on usein painajaisia, joissa he etsivät lastaan löytämättä tätä ja että lapsi itkee apua. Huntington painottaa lisäksi, että pelko varjostaa vanhemman elämää vielä lapsen mahdollisen palauttamisen jälkeen, uuden kaappauksen pelkona.

4.1 Uhka- ja menetyskriisi

Hammarlund (2010, 93) luokittelee traumaattisen kriisin neljään eri kriisitilaan, joita ovat uhkakriisi, menetyskriisi, vastuukriisi ja loukkaus-kriisi. Keskitymme tutkielmassamme näistä kriisitiloista kahteen ensimmäiseen, joista uhkakriisi liittyy lapsikaappauksen aiheuttamaan lapsen lopullisen menettämisen uhkaan ja menetyskriisi puolestaan pitkittyneeseen lapsikaappaukseen, jossa lasta ei palauteta pitkänkään ajan kuluessa.

Uhkakriisin aiheuttaa nimensä mukaisesti uhka, joka ennakoi todellisia tapahtumia. Uhka voi olla joko yksilön fyysiseen olemukseen kohdistuvaa, psykososiaalista tai epämääräistä uhkaa. Uhkan aiheuttama tunnereaktio on ahdistus, joka voi olla sokin vuoksi piilevä tai näkyä ympäristölle selvästi. Ahdistusreaktion aikana yksilö on valmiustilassa, jolloin ”taistele tai pakene”-reaktio aktivoituu. Kyseinen tila on sekä fysiologinen että psykologinen ja siihen liittyy myös yksilön energian lisääntyminen. (Hammarlund 2010, 94.)

Menetyskriisi on tunneperäinen reaktio jo tapahtuneeseen, eikä siihen siten liity tapahtumien ennakkointia. Objekti, eli ihminen, ihmissuhde, kyky tai asema on menetetty, minkä seurauksena yksilön voimat vähenevät. Menetyskriisin tunnereaktiona on suru. Surua ja tyhjyyden tunnetta yritetään usein vähentää tekemällä psyykkistä tai fyysistä työtä, esimerkiksi vihaamalla ja syyttelemällä tai puuhailemalla jotakin. Menetyksen unohtaminen tuntuu usein petokselta, jolloin surun ja tyhjyyden tunteita vastaan pyritään suojautumaan. Menetyskriisi eroaa uhkakriisistä, sillä ne työstetään eri tavoin. (Hammarlund 2010, 95.)

Huntington (1982, 17) toteaa useiden lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien vertaavan lapsikaappausta lapsen kuolemaan. Huntington kertoo myös, että vanhempien mukaan on vaikeampaa tietää lapsensa olevan kaapattuna kuin että lapsi olisi kuollut. Kun lapsi on kaapattuna, vanhempi suree kunnes lapsi on palautettu, eikä koskaan tiedä lapsensa todellista kohtaloa; kun taas lapsen kuollessa vanhempi voi surra ja käsitellä lapsen menetyksen, ja suruaika päättyy aikanaan. Huntingtonin mukaan kaapatun lapsen vanhemman suru ei siten ole koskaan loppuun surtu - sillä ei ole loppua. Huntington (1982, 18) kuvaa myös vanhempien tunteita, joissa vanhempi kokee, että olisi helpompi tietää lapsen olevan kuollut kuin elää jatkuvassa kaappauksen aiheuttamassa epätietoisuudessa.

4.2 Traumaattisen kriisin vaihemalli

Suomessa käytetään yleisesti alun perin Johan Cullbergin kehittämää ja Salli Saaren useassa yhteydessä esittelemää traumaattisen kriisin vaihemallia. Vaihemalli auttaa kriisiauttajia hahmottamaan, missä vaiheessa kriisiprosessia ja selviytymistä traumaattisen kriisin kokenut ihminen kulloinkin on. Vaiheiden tunnistamisella pyritään siten valitsemaan oikea auttamistapa kussakin kriisin vaiheessa. Traumaattisen kriisin vaihemallissa on neljä vaihetta: 1) sokkivaihe, 2) reaktiovaihe, 3) käsittely- ja työstämisen vaihe sekä 4) uudelleen suuntautumisen vaihe. (Heiskanen, Salonen & Sassi 2006, 38; Hynninen & Upanne 2006, 10; Ollikainen 2009, 67; Nurmi 2006, 166.) Hammarlund (2010, 99) kuitenkin korostaa, että kriisien työstäminen ei aina etene kaavamaisesti vaihemallin mukaan ja että kuvatut vaiheet voivat esiintyä limittäin kriisin aikana. Hän toteaa, ettei jakoa pidä ottaa kirjaimellisesti, vaan käyttää sitä enemmänkin tilanteen ymmärtämisen ja käsittelemisen tukena.

Ollikaisen (2009, 67) mukaan traumaattisen kriisin vaihemallissa käytetään toisinaan ensimmäisenä vaiheena myös ennakointivaihetta, mikäli kriisissä on ollut ennusmerkkejä. Esimerkiksi avio- tai avoeroa voi ennakoida edeltävä perhekriisi, joka on jo edeltävästi kohottanut stressitasoa ja herättänyt uhkaavia mielikuvia jo ennen varsinaista kriisiä.

Psyykkinen sokkireaktio laukeaa välittömästi ihmisen joutuessa järkyttävään tilanteeseen tai tämän kuullessa järkyttävän tiedon. Sokki on luontainen, automaattinen suojareaktio, jonka tarkoituksena on suojata psyykeä sellaiselta kokemukselta ja tiedolta, jota psyyke ei kestä. Psyykkinen sokki siis estää mielen hajoamisen kestäättömän kokemuksen tai tiedon vuoksi. Sokkivaiheen tehtävänä onkin turvata yksilön selviytyminen ja toimintakyvyn säilyminen - ihminen valmistautuu pakenemaan tai taistelemaan. Sokille ominaista on epäuskon tunne, eli koettu tai tietoon saatu asia ei tunnu todelta. (Heiskanen ym. 2006, 38; Hynninen & Upanne 2006, 10; Saari ym. 2009, 21.) Epäuskon lisäksi sokkivaiheen reaktioita ovat itku, paniikki, huutaminen ja voihkiminen (Heiskanen ym. 2006, 38).

Tyypillisesti kriisin uhri on sokkivaiheessa yllättynyt, sekaisin ja hänen toimintansa voi olla poikkeavaa. Reagointi voi vaihdella lamaantumisesta paniikkiin, joihin noin 20 prosenttia ihmisistä joutuu sokkivaiheessa. Usein psyykkisessä sokissa oleva on ulospäin rauhallinen eikä hän tunne kipua. Tilanteen hahmottaminen on puutteellista ja omista tunteista usein etäännyttään, mikä palvelee toimintakyvyn säilymistä. Kaksi kolmasosaa ihmisistä kokee sokin aikana, että aika kuluu hitaammin kuin todellisuudessa; puhutaan niin sanotusta subjektiivisesta ajasta. (Saari 2012, 44 - 47; Saarinen 2012.)

Fysiologisesti sokin taustalla ovat aivojen toiminnan muutokset, esimerkiksi manteliumakkeen toiminta sekä adrenaliinin erityys kiihtyvät sokkivaiheessa, jolloin ihminen keskittyy vain yhteen asiaan. Myös vasemman aivopuoliskon toiminta heikkenee, minkä vuoksi puhe saattaa vaikeutua. Hippokampuksen toiminnan heikkeneminen sokin aikana vaikuttaa puolestaan muistin heikkenemiseen tai muuttumiseen. Sokin aikainen, minää suojaava dissosiaatio puolestaan saa uhrin etäännyttämään tunteistaan ja aiheuttaa muistijälkien pirstaloitumista. Sympaattinen hermosto aktivoituu kriisissä pelon yhteydessä ja parantaa yksilön suorituskykyä, mutta johtaa helposti myös ylivireystilaan, josta sokin jälkeen tulisi pyrkiä rauhoittumaan. (Saarinen 2012; Ollikainen 2009, 60.)

Uhkakriisissä sokkivaihe saattaa kestää parista minuutista useaan vuorokauteen. Menetyskriisissä puolestaan sokkivaihe kestää noin viikon. (Hammarlund 2010, 100.) Psykkinen sokkivaihe tarjoaa mielelle ikään kuin aikalisän järkyttävässä tilanteessa (Saari 2012, 42; Saarinen 2012). Sokki on kuitenkin haitallinen pitkittyessään ja siksi on tärkeää saada sokkivaihe päätymään, jotta voidaan siirtyä kriisiprosessin reaktiovaiheeseen (Saarinen 2012). Sokkivaiheeseen juuttuminen merkitsee järkyttävän kokemuksen kapseloitumista mieleen, jolloin muodostuu käsittelemätön psyykkinen trauma (Saari ym. 2009, 54).

Sokkivaiheen jälkeen seuraa vähitellen reaktiovaihe. Reaktiovaiheeseen siirtymisen edellytyksenä on ihmisen turvallisuuden tunne, tällöin vaara ja uhkatilanne ovat siis ohi. (Saari 2012, 52.) Siirtymä sokkivaiheesta reaktiovaiheeseen ei ole suoraa, vaan kriisin laukaissut tapahtuma siirtyy vähitellen tietoisuuteen: hetkittäin tapahtuneen merkitys tunkeutuu tietoisuuteen, kunnes taas palataan sokkivaiheen epätodelliseen olotilaan. Vähitellen tietoisien vaiheiden kesto kasvaa, kunnes tietoisuus tapahtuneesta jää pysyväksi olotilaksi. (Saari ym. 2009, 31.)

Reaktiovaihe kestää yleensä muutamia viikkoja, ja vaihetta kuvaa erityisesti voimakas tunnetason prosessointi. Tunnetilat saattavat vaihdella nopeaan tahtiin. Myös voimakkaita psykosomaattisia oireita voi ilmetä. (Ollikainen 2009, 67.) Reaktiovaiheen tyypillisiä tunnereaktioita ovat itkeminen, pelko, ahdistus, itsesyytökset, syyllisyyden tunteet, viha ja tarve etsiä syyllistä. Psykosomaattisina reaktioina ilmenee esimerkiksi vapinaa, unettomuutta, pahoinvointia ja ruokahaluttomuutta. Myös erilaiset sydänoireet, huimaus ja väsymys sekä jännittä-

misestä johtuvat lihassäryt kuuluvat reaktiovaiheen somaattisiin oireisiin. (Heiskanen ym. 2006, 38; Saari 2012, 55 - 56.) Uhkakriisissä tunnereaktiona on ahdistus, ja uhkakriisin reaktiovaihe kestää tavallisesti muutamia viikkoja. Menetykskriisissä puolestaan tunnereaktiona on suru ja reaktiovaihe voi tällöin kestää jopa useita kuukausia. (Hammarlund 2010, 94 - 95.) Menetyksen kokenut yksilö monesti kokee, että sokkivaiheen helpotettua tilanne pahenee, koska reaktiovaiheessa hän kykenee jälleen kokemaan tunteita (Hammarlund 2010, 100).

Reaktiovaiheen tehtävänä on sokkivaiheen aikana tukahdutettujen tunteiden ilmaiseminen ja kokeminen sekä tapahtuneen merkityksen tiedostaminen. Reaktiovaiheessa ihmisen on tärkeää tunnistaa kriisiin liittyvät tunteet sekä ilmaista niitä sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. (Heiskanen ym. 2006, 38.) Reaktiovaihetta pidetään kriisiprosessin vaikeimpana vaiheena, mutta vaiheella on kuitenkin tärkeä tehtävä omien kokemusten purkamisessa voimakkaiden tunteiden ja tuskallisten ajatusten kautta (Saari ym. 2009, 39). Reaktioiden jatkuessa yhtä voimakkaina vielä kuukausia kriisin laukaisseensa tapahtuman jälkeen, on kriisiprosessi juuttunut reaktiovaiheeseen, ja tällöin kyseessä on posttraumaattinen stressihäiriö (PTSD) (Saari ym. 2009, 55). Osa ihmisistä keskittyy syyllisten etsimiseen, jolloin keskeinen tunnereaktio on johonkin ulkopuoliseen tahoon kohdistuva viha ja aggressio. Tällainen syyttäminen ja syyllisten etsiminen on eräänlainen suojamekanismi, joka suojaa omilta vaikeilta tunteilta ja niiden käsittelyltä. (Saari 2012, 53.) Sopeutumisprosessin jatkumiseksi syyttelemisestä on kuitenkin tärkeää päästä yli, jotta esimerkiksi surun ja menetyksen tunteet tavoitetaan (Saari ym. 2009, 32).

Käsittely- ja työstämisvaiheessa käsittely siirtyy emotionaalisesta prosessoinnista kognitiivisen tason työskentelyyn (Ollikainen 2009, 67). Kriisitapahtuman käsittelyprosessi hidastuu ja sen luonne muuttuu (Saari ym. 2009, 43). Vaiheelle tyypillisiä oireita ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet, ärtyvyys ja sosiaalisista suhteista vetäytyminen (Heiskanen ym. 2006, 38). Ajatuksissa ja toiminnassa luodaan etäisyyttä tapahtuneeseen. Puhuminen ei tunnu enää auttavan samalla tavalla kuin sokki- ja reaktiovaiheessa, eikä ihminen ole enää yhtä valmis puhumaan tapahtuneesta. Tapahtuneen käsittely siirtyy sisäänpäin, ihminen kaipaa nyt yksinoloa vaikka se alussa tuntui mahdottomalta. Tunteet vaativat sekä aikaa että tilaa. (Saari ym. 2009: 41 - 43.)

Käsittely- ja työstämisvaiheen tehtävänä on psyykinen ja kognitiivinen hallinta sekä traumojen työstäminen. Yksilölle tämä merkitsee todellisuuspohjan muodostamista kriisin aiheuttaneesta tapahtumasta sekä tapahtuneen ja omien uskomusten, odotusten, mielikuvien ja päämäärien välisen suhteen ymmärtämisestä. Vaiheen aikana yksilö myös muuttaa uskomuksiaan, minäkuvaansa sekä tulevaisuuden suunnitelmiaan. Vaiheen yhtenä tavoitteena onkin luoda etäisyyttä tapahtuneeseen, jolloin tunnepurkaukset ovat hallitumpia ja elämä tuntuu jälleen jatkuvan. (Heiskanen ym. 2006, 38; Saari ym. 2009, 41.)

Uhkakriisissä käsittely- ja työstämisvaihe kestää noin 1 - 3 kuukautta, menetyskriisissä puolestaan noin vuoden verran (Hammarlund 2010, 101). Toimintakyky on alentunut, mutta se on kuitenkin parempi kuin sokki- ja reaktiovaiheessa, ja työkykyisyys on palautumassa tai osittain palautunut (Ollikainen 2009, 67). Käsittely- ja työstämisvaiheen auttamismenetelmiin kuuluvat kriisi- ja traumaterapiat sekä vertaistukiryhmät (Hynninen & Upanne 2006, 11).

Uudelleen suuntautumisen vaihe, jota kutsutaan myös uudelleenorientoitumisvaiheeksi, alkaa kriisin työstämis- ja käsittelyvaiheen loppupuolella jatkuen koko sitten koko elämän loppuun asti. Uudelleen suuntautumisen vaiheessa kriisiin liittyvät tunteet, ajatukset ja mielikuvat tunnistetaan, ilmaistaan ja käsitellään. Ajatusten, tunteiden ja kokemusten prosessointiin on hyvä saada läheisten tai ammattiauttajien tukea. Sopeutuminen uuteen alkaa sitä mukaa, kun ihminen pystyy hyväksymään tapahtuneen. (Heiskanen ym. 2006, 38.) Tämän vaiheen aikana siis kriisin aktiivinen työstäminen rauhoittuu ja suurimmat psyykkiset ristiriidat sekä kysymykset on saatu käsitellyksi (Ollikainen 2009, 67).

Menetyskriisin uudelleensuuntautumisvaihe on pitkä, kun taas uhkakriisissä tämä vaihe on yleensä melko lyhyt (Hammarlund 2010, 101). Vaiheen tavoitteena on, että traumatisoivasta kokemuksesta tulee levollinen ja tietoinen osa itseä, jolloin ihminen kykenee elämään siten, ettei tapahtunut täytä koko mielen sisältöä. Tämä lopputulos edellyttää sitä, että kokemus on käsitelty ja kohdattu, ei kielletty eikä torjuttu. (Hynninen & Upanne 2006, 11.)

5 Kriisistä selviytyminen

Mielenterveydelle ei ole olemassa yksiselitteistä yleispätevää määrittelyä. Sitä voidaan kuitenkin tutkia erilaisista näkökulmista. Mielenterveys on näkymätön osa yleistä terveyttä ja se ilmentää yksilön ja hänen ympäristönsä välistä tasapainoa. Mielenterveyteen vaikuttaviin tekijöihin kuuluvat ihmisen yksilölliset tekijät ja kokemukset (esimerkiksi lapsuuden tapahtumat, tuoreet traumat), sosiaalinen vuorovaikutus (esimerkiksi perhe- ja työsuhteet), yhteiskunnan rakenne ja resurssit sekä kulttuuriset arvot. Mielenterveyttä voidaan näiden lisäksi pitää bio-psyko-sosiaalisena prosessina, joka sisältää suojaavia, altistavia, palauttavia ja tukevia tekijöitä, erilaisten seurausten ja tulosten kanssa. (Korkeila ym. 2006, 15.) Mielenterveyden käsitteeseen liittyvät läheisesti yksilön voimavarat, joita kriisit ja erilaiset kielteiset elämäntapahtumat aina kuluttavat (Ruishalme & Saaristo 2007, 85).

Myös toimintakyvyn käsite liittyy mielenterveyden ja selviytymisen käsitteisiin. Toimintakyky voidaan jakaa päivittäiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Päivittäinen toimintakyky viittaa jokapäiväisen elämän taitoihin, kuten itsestä ja lähipiiristä huolehtimiseen, sosiaalinen toimintakyky liittyy sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kykyyn toimia yhteisöjen jäsenenä ja suoriutua sosiaalisista toiminnoista. (Läksy 2000, 43.) Kriisistä selviytymisen ja kriisin käsittely-

prosessin aikana ihmisen toimintakyky vaihtelee. Sökkivaiheessa toimintakyky heikkenee, osalla jopa lamaantuu kokonaan. Reaktiovaiheen voimakkaat psyykkiset ja somaattiset oireet vaikuttavat toimintakykyyn heikentävästi, usein ihminen on tässä vaiheessa työkyvytön. Myös käsittely- ja työstämisvaiheessa toimintakyky on edelleen alentunut, mutta työkykyisyys on palautumassa tai osittain palautunut. Kriisiprosessin viimeisessä, eli uudelleen suuntautumisvaiheessa ihminen palaa normaalielämäänsä toimintakyvyn palautuessa. (Ollikainen 2009, 67.)

Selviytymisen (coping) tutkimus pohjautuu sekä psykoanalyttiseen egopsykologiaan että stressintutkimukseen. Stressintutkimuksessa korostuvat fysiologiset ja behavioristiset teoriat, egopsykologia taas korostaa kognitiivisten prosessien merkitystä selviytymisessä. (Lazarus & Folkman 1991, 189 - 190.) Perinteinen egopsykologia puhuu selviämisperiteistä ja tyyleistä, joiden oletetaan olevan ikään kuin ihmisen pysyväisluonteisia ominaisuuksia (Lazarus & Folkman 1991, 195).

Lazarus ja Folkman (1984, 141) määrittelevät selviytymisen kognitiiviseksi ja toiminnalliseksi pyrkimykseksi hallita ja käsitellä ulkoista ja sisäistä stressiä. Nykytutkimuksessa selviytymisestä on useita määritelmiä ja se voidaan ymmärtää esimerkiksi dynaamisena prosessina, aktiivisena tilanteen hallintana tai sopeutumisenä ja mukautumisena haastaviin elämäntilanteisiin. Selviytyminen voi viitata myös pitkäaikaiseen arjessa selviytymiseen tai toimeen tulemiseen esimerkiksi jonkin sairauden kanssa (managing). (Läksy, 2000, 34.)

Ayalonin (1995, 12) mukaan selviytyminen on mitä tahansa toimintaa, joka vähentää tai poistaa fyysistä tai psyykkistä uhkaa. Selviytymiseen vaikuttavat sekä yksilön persoonaan sidotut ominaisuudet että tilannetekijät ja sosiaalinen ympäristö (Läksy 2000, 34). Selviytymistä edistää kaksi olennaista sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvää taitoa: kyky ottaa vastaan apua tuntematta häpeää tai riippuvuutta sekä kyky tarjota tukea olematta liian holhoava (Ayalon 1995, 5). Ikonen (2000, 13 - 14) toteaa puolestaan, että selviytyminen on yksilön subjektiivinen ja kokemuksellinen tila, eli kokemus ja tuntemus omasta jaksamisesta ja pärjäämisestä. Ruishalmeen ja Saariston mukaan (2007, 52) kokemus selviytymättömyydestä voi seurata luopumisprosessista, jossa ihminen on menettänyt esimerkiksi itselleen tärkeän asian tai ihmisen. Suru on mielen keino käsitellä menetyksiä. Monenlaiset tapahtumat voivat aiheuttaa ihmiselle surua ja suurinta surua on tilanteissa, joihin liittyy kuolema.

Ahdistavissa ja uhkaavissa tilanteissa ihminen turvautuu erilaisiin puolustusmekanismeihin, joiden tehtävänä on pitää negatiiviset tuntemukset siedettävällä tasolla tai poissa tietoisuudesta ja pitää yllä tasapainoista psyykkistä tilaa. Puolustusreaktiot ovat ihmisen reagoitintapoja ja ihminen turvautuu niihin usein tiedostamattaan tilanteen ollessa psyykkisesti liian kuormittava. Puolustusreaktioita ovat esimerkiksi kieltäminen, projektio eli heijastaminen, samastuminen ja tyhjäksi tekeminen. (Ruishalme & Saaristo 2007, 90 - 91.) Lazarus ja Folk-

man (1991, 205) huomauttavat, ettei mikään selviytymisstrategia ole lähtökohtaisesti toista parempi, eikä selviytymisessä ole aina kyse ongelmien täydellisestä ylitsepääsemisestä ja tilanteen hallitsemisesta, vaan selviytyminen voi olla myös esimerkiksi vaikeuksien sietämistä, hyväksymistä, huomiotta jättämistä ja haittojen minimoimista.

Kriisivaiheessa on tärkeä kuunnella itseään ja selvittää, mikä tilanteessa on itselle tärkeää ja olennaista. Sureminen ja toipuminen ovat yksilöllisiä prosesseja ja jokaisen tulisi voida käsitellä kriisitilannetta ja sen herättämiä tunteita omalla tavallaan. Toiset haluavat vetäytyä omiin oloihinsa, kun taas joillakin voi olla tarve läpikäydä tapahtunutta puhumalla tilanteestaan yhä uudestaan. Arkisista toimista ja tutuista rutiineista sekä harrastuksista kiinnipitäminen tukee selviytymistä. (Ruishalme & Saaristo 2007, 92.)

Ihmisen ajatellaan selviytyneen kriisistä, kun kriisivaihe on läpikäyty ja ihminen on elämässään uudelleen suuntautunut, mutta selviytyminen voi joissakin tapauksissa jatkua tavalla tai toisella läpi elämän. Kriisivaiheen jälkeen monet ovat kertoneet rohkeutensa ja avoimuutensa elämää kohtaan lisääntyneen. Toisaalta monelle on ollut myös helpompi hyväksyä elämän nurja puoli ja epätäydellisyys. Selviytymisen ytimessä on ajatus siitä, että vaikeistakin tilanteista voi päästä yli. (Läksy 2000, 42; Ruishalme & Saaristo 2007, 59.)

5.1 Selviytymisvoimavarat - Basic Ph -malli

Ihmisen käyttämiä selviytymiskeinoja on selitetty useiden eri teorioiden avulla. Ayalon (1995, 25 - 28; 1998, 230) on esitellyt seuraavan kokonaisvaltaisen selviytymisvoimavaramallin, joka muodostuu keskeisten psykologian koulukuntien vallitsevista näkemyksistä ihmisen selviytymiskeinoista ja käyttäytymisestä. Mallissa on kuusi ulottuvuutta, joilla tarkoitetaan tapaa, jolla ihminen hahmottaa maailmaa. Ulottuvuudet ovat: uskomukset, tunteet, sosiaalinen vuorovaikutus, mielikuvitus, kognitiot sekä fysiologinen ulottuvuus. Basic Ph -mallin nimi muodostuu eri ulottuvuuksien englanninkielisistä alkukirjaimista: Beliefs, Affects, Social Interaction, Imagination, Cognition, Physiology.

- Uskomusten ulottuvuus on johdettu humanistisen psykologian koulukunnan teemoista. Näihin kuuluvat arvot, ideologiat, poliittiset suuntaukset sekä uskonnot. Tässä ulottuvuudessa korostuvat elämän tarkoituksen etsintä, toivo, selviytyminen äärimmäisistä olosuhteista sekä itsensä toteuttaminen.

- Tunteiden ulottuvuuteen liittyy ihmisen koko tunneskaala sekä tunteiden sanallinen ja sanaton ilmaiseminen. Tunteiden ulottuvuuden juuret ovat psykoanalyttisessä teoriassa, jonka mukaan tasapaino voidaan saavuttaa ilmaisemalla negatiiviset tunteet ja tiedostamalla niiden alkuperä.

- Sosiaalisen vuorovaikutuksen ulottuvuus on johdettu yksilöpsykologiasta, jonka mukaan sosiaalinen suuntautuneisuus, vuorovaikutus ja sosiaaliset valtataistelut ovat selviytymisen perusmotiiveja. Tässä ulottuvuudessa tärkeää on esimerkiksi ryhmään kuuluminen, roolien omaksuminen sekä tuen vastaanottaminen ja antaminen.

- Mielikuvituksen ulottuvuus korostaa mielikuvituksen, luovuuden, unien sekä intuition ja symbolisten elementtien roolia ihmisen sisäisessä maailmassa. Tämä ulottuvuus pohjaa jungilaiseen analyyttiseen psykologiaan.

- Kognitioiden ulottuvuudessa, jonka juuret ovat luonnollisesti kognitiivisessa psykologiassa, keskeistä on ihmisen tiedonkäsittely, ajattelu, ongelmanratkaisu, positiivinen ajattelu ja muut kognitiiviset prosessit.

- Fysiologinen ulottuvuus pohjaa behavioristiseen teoriaan, jossa käyttäytymistä selitetään ärsykkeiden ja reaktioiden, refleksien, ehdollistumisen ja vahvistamisen käsitteiden avulla. Tässä ulottuvuudessa tärkeä sija on toiminnalla, aina rentoutumisesta äärimmäiseen fyysiseen rasitukseen asti.

Basic Ph -mallin mukaan jokainen ihminen muodostaa oman ainutlaatuisen selviytymisstrategiansa mainituista kuudesta ulottuvuudesta. Haastavissa tilanteissa ihmiset voivat hyödyntää selviytymisessään montaakin ulottuvuutta, mutta useimmilla jokin tietty ulottuvuus tai muutamien ulottuvuuden yhdistelmä on vahvemmin esillä. Täten Basic Ph -mallin mukaan myös ihmiset voidaan jakaa samalla tavalla eri selviytymistyyppisiin sen mukaan, mitä ulottuvuutta ihminen vahvimmin suosii. (Ayalon 1995, 25 - 28; 1998, 230.)

Myös Lahadin ja Leykinin (2013, 11) mukaan ihmisen psyyke on monimutkaisempi kuin psykologian eri koulukuntien teoreettiset pyrkimykset kuvata psyykeä yksinkertaisesti yhden tai kahden ulottuvuuden kautta. Heidän mukaansa on olemassa Basic Ph -mallin kuusi merkittävää näkökohtaa, jotka yhdessä kuvaavat ihmisen yrityksiä selviytyä ja menestyä. Lahad ja Leykin toteavat tutkimustiedon perusteella, että nämä kuusi Basic Ph -mallin ulottuvuutta edustavat yhtenäistä, monitahoista lähestymistapaa, joka viittaa siihen, että jokaisella ihmisellä on oma yhdistelmänsä näistä ulottuvuuksista. He olettavat, että ihmiset reagoivat useammalla kuin yhdellä näistä ulottuvuuksista, ja että kaikilla ihmisillä on kyky käyttää jokaista näistä kuudesta selviytymisvoimavarasta. Ajan myötä jokainen yksilö kuitenkin kehittää oman erityisen yhdistelmänsä eniten käyttämistään Basic Ph -mallin ulottuvuuksista, joista muodostuu hänen yksilöllinen selviytymistyylinensä käsiteltäessä stressitekijöitä (Leykin 2013, 32).

Basic Ph -mallin näkökulmasta selviytymistä käsiteltäessä tuleekin ottaa huomioon se, että jokainen yksilö käyttää selviytymisessä omaa yhdistelmänsä Basic Ph:n ulottuvuuksista. Sel-

vietytymisen tukena työskentelevien ammattilaisten pitäisi siten huomioida työssään kaikki kuusi selviytytymisen ulottuvuutta kohdatakseen asiakkaansa tai kohderyhmänsä vahvuudet. Toisaalta osa ihmisistä ei käytä ollenkaan tiettyjä selviytytymisvoimavarojen ulottuvuuksia, jolloin tukijan ja tuettavan välisessä vuorovaikutuksessa on löydettävä yhteinen kanava selviytytymisvoimavarojen joukosta. Esimerkiksi vahvasti kognitioiden ulottuvuutta käyttävä, mutta tunteiden ulottuvuutta välttävä yksilö ei välttämättä kykene vastaamaan kysymykseen 'miltä sinusta tuntuu', vaan hän pyrkii lähestymään asiaa ajattelun avulla. (Lahad & Leykin 2013, 18 - 19.)

5.2 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki on keskeinen käsite selviytytymisestä puhuttaessa. Sosiaalisen tuen tutkimus alkoi stressin tutkimuksesta ja liittyy erityisesti niin sanottuun puskurihypoteesiin, jonka mukaan sosiaalinen tuki auttaa ihmistä selviytytymään haastavista elämäntilanteista ja myös estää ihmistä joutumasta stressiä aiheuttaviin tapahtumiin. Sosiaalinen tuki määritellään usein toiminnoksi, jotka liittyvät perheeltä, suvulta, ystäviltä, työtovereilta ja naapureilta saatuun apuun, mutta myös yhdistystoiminta ja viranomaisilta saatu apu ja palvelut ovat sosiaalista tukea. Sosiaalinen tuki mainitaan usein keskeisenä tekijänä identiteetin muodostumisen ja kriisitilanteista selviytytymisen kannalta. Monesti korostetaan myös sosiaalisen tuen merkitystä terveyttä edistävänä ja stressiä ehkäisevänä tekijänä. (Metteri & Haukka-Wacklin 2007, 55 - 56.)

Sosiaalisen tuen muotoja ovat emotionaalinen, henkinen, tiedollinen, toiminnallinen sekä aineellinen tuki. Yksilön sosiaalisen verkoston muodostavat kaikki ne ihmiset, jotka tarjoavat sosiaalista tukea. Sosiaalisen verkoston tarjoama tuki edistää kriisistä toipumista ja ehkäisee syrjäytymistä. Joskus kuitenkin vakava kriisi, erityisesti aiheuttaessaan ihmiselle häpeää ja syyllisyyttä, saattaa jopa katkaista yhteyden sosiaaliseen verkostoon. (Ruishalme & Saaristo 2007, 81 - 82.) Myös kriisiin pitkittyminen saattaa vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä ja täten myös vähentää sosiaalisen tuen saatavuutta (Spilman 2006, 152).

Erityisesti lapsikaappaustilanteissa sosiaalisen tuen tarjoamisen esteenä saattaa olla se, että ympäröivät läheiset eivät tiedä, kuinka tilanteeseen tulisi suhtautua ja kuinka tulisi toimia. Tämä voi johtaa tukiverkoston turhautumiseen ja vetäytymiseen. Lisäksi sosiaalista tukea saatetaan tarjota helpommin, kun kaappaaja on perheen ulkopuolinen henkilö ja tukiverkostossa voidaan ajatella, että kummallakaan vanhemmalla ei ole ollut osuutta asiassa. (Spilman 2006, 152.)

6 Aikaisempia tutkimuksia

Käydessämme läpi aiempia tutkimuksia havaitsimme, että valitsemastamme näkökulmasta, eli lapsikaappauksen tai sen uhan aiheuttaman kriisin kokeneiden vanhempien selviytymisestä ei ole juurikaan tehty kotimaisia tutkimuksia. Suomessa lapsikaappausaihetta on kyllä tutkittu, mutta tutkimukset käsittelevät kaappauksia oikeustieteellisestä näkökulmasta tai vanhempien kokemuksia sosiaaliviranomaisten toiminnasta tilanteessa.

Yhdysvaltalaisen Sarah K. Spilmanin (2006) tutkimuksessa selvitettiin vanhempien selviytymistä stressistä sekä sosiaalisen tuen merkitystä perheen sisäisissä ja ulkoisissa lapsikaappaustilanteissa. Tuloksissaan Spilman toteaa kaikilla kaappaustilanteilla olevan vaikutusta vanhempien stressin kokemukseen. Sosiaalisella tuella oli merkitystä stressin vähentäjänä, mutta tutkimuksessa ilmeni, että olennaista ei ole niinkään tuen lähde (perhe, ystävät, viranomaiset) kuin tuen tyyppi (konkreettinen, emotionaalinen) ja vanhempien oma kokemus tuen hyödyllisyydestä.

Merja Lindfors (2005) on kartoittanut opinnäytetyössään vanhempien kokemuksia sosiaaliviranomaisilta saamastaan tuesta lapsikaappausuhkatilanteissa. Lindforsin tutkimuksen tuloksissa korostuvat vanhempien tarve saada sosiaaliviranomaisilta apua nopeasti lapsikaappausuhkatilanteessa, minkä lisäksi myös vertaistuen saaminen koettiin merkityksellisenä. (Lindfors 2005 57 - 59.)

Myös Szilvia Karaffa (2012) on tutkinut sosiaalialan opintoihinsa liittyen, millaista apua ja tukea vanhemmat ovat saaneet Suomessa kotipaikkakuntansa sosiaalityöntekijöiltä kansainvälisissä lapsikaappausuhkatilanteissa tai jo toteutuneissa kaappaustilanteissa. Karaffan kyselytutkimukseen vastanneista lapsikaappauksen tai sen uhan kokeneista vanhemmista yli puolet oli "jokseenkin tai täysin eri mieltä siitä, että sosiaalityöntekijä olisi perehtynyt heidän ongelmiinsa ja tarjonnut tietoa lapsikaappausten ennaltaehkäisystä ja kaapatun lapsen palauttamisprosessista". Huomattavaa Karaffan tutkimuksen tuloksissa on se, että kukaan vastaajista ei kokenut saaneensa sosiaalityöntekijältä riittävästi käytännön tukea kaappaus- tai kaappausuhkatilanteessa. (Karaffa 2012, 19 - 21.)

Susanna Miettinen ja Hanna Toivanen (2012) käsittelevät myös lapsikaappausta sosiaalialan opinnäytetyönä tekemässään oppaassa, joka on tarkoitettu väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille. He esittelevät lapsikaappauksen yhtenä maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteinä, jonka aiheuttama kriisi on pahimmillaan verrattavissa lapsen menettämisen aiheuttamaan kriisiin. (Miettinen & Toivanen 2012, 34.)

Nordlund ja Salo (2008) selvittivät opinnäytetyössään maahanmuuttajaisien käsityksiä huoltajuuskiistoista. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että lapsikaappaus uhkana, tekona tai ajatuksena on lähes aina osa monikulttuurisia huoltajuuskiistoja. Huoltajuuskiistoilla oli runsaasti negatiivisia vaikutuksia jokaisen haastateltavan fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

7 Tutkimuksen toteutus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa kokemuksellista tietoa uhriksi joutuneen vanhemman selviytymisestä lapsikaappauskriisissä. Tällä tavoin kerätty kokemustieto lisää ymmärrystä siitä, millainen kriisi lapsikaappaus on vanhemman näkökulmasta, ja miten siitä voi selviytyä. Lapsikaappauksia on tutkittu verrattain runsaasti, mutta näkökulma on useimmiten viranomaispainotteinen tai oikeustieteellinen. Halusimme opinnäytetyössämme tuoda esiin juuri näiden vaikeasta kriisistä selvinneiden vanhempien omakohtaiset kokemukset, tulkinnat ja merkitykset.

Tutkimuksemme on osa Laurean Aikuisten sosiaalipalvelut -hanketta, joka käsittää sekä Espoon kaupungin että järjestöjen tuottamien aikuisille suunnattujen sosiaalipalvelujen tutkimus- ja kehittämisyyhteistyön. Opinnäytetyömme työelämäkumppani Kaapatut Lapset ry tuottaa valtakunnallisena järjestönä tuki- ja neuvontapalveluita kansainvälisen lapsikaappauksen kokeneille tai sen uhan alla eläville vanhemmille.

7.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa kokemuksellista tietoa uhriksi joutuneen vanhemman selviytymisestä lapsikaappauskriisissä. Tavoitteenamme oli kerätyn kokemuksellisen tiedon avulla kuvailla lapsikaappausta kriisinä vanhemman näkökulmasta sekä lisätä ymmärrystä siitä, millä keinoin siitä voi selviytyä. Halusimme opinnäytetyössämme tuoda esiin vaikeasta kriisistä selvinneiden vanhempien omakohtaiset kokemukset, tulkinnat ja merkitykset. Tutkimuksen tarkoitukseen ja tavoitteeseen vastasimme seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Millainen kokemus lapsikaappauskriisi on lapsen menettäneen vanhemman näkökulmasta?
2. Miten vanhempi on selviytynyt lapsikaappauskriisistä?

7.2 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Tutkimuskysymyksiin vastataksemme toteutimme opinnäytetyön kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Kvalitatiivinen lähestymistapa sopi mielestämme aiheemme käsittelyyn, sillä halusimme tutkia haastateltavien omakohtaisia kokemuksia.

Laadullista tutkimusta kuvaillaan usein esimerkiksi sanoilla ihmistieteellinen, pehmeä, ymmärtävä, tulkinnallinen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 11). Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja valitun kohteen tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedonkeruun välineenä ja metodeissa suositaan sellaisia, joissa tutkittavien omat näkökulmat pääsevät esiin. Lähtökohtana ei ole teorioiden ja hypoteesien testaaminen, vaan kerätyn aineiston yksityiskohtainen tarkastelu. Informantit valitaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotoksen avulla. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Alasuutarin (2011, 251) mukaan kvalitatiivisessa tutkimusprosessissa eri vaiheet, kuten ongelmanasettelu, aineiston keruu, analysointi ja raportointi limittyvät toisiinsa monella tavalla, eivätkä vaiheet etene useinkaan täysin suoraviivaisesti ja peräkkäin. Myös Hirsjärvi ym. (2009, 14) toteavat, että laadullisen tutkimuksen tekeminen on syklinen ja vaiheittainen prosessi, jossa tehtyjä valintoja harkitaan aina uudestaan.

7.3 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonkeruun muodoista. Haastattelu on menetelmänä joustava, joten se sopii erilaisiin tutkimustarkoituksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 34.) Tutkimuksen tavoite ohjaa tutkimushaastattelua. Haastattelija toimii kysyjän ja tiedon kerääjän roolissa ja haastateltava puolestaan vastaajan eli tiedon antajan roolissa. Haastattelijan intressinä on saada tietoa, minkä vuoksi hän kysyy ja tekee aloitteita. Haastattelija ohjaa keskustelua ja kannustaa haastateltavaa vastaamaan, sekä fokusoi keskustelua valitsemiinsa teemoihin. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 239.) Teemahaastattelun avulla voidaan tutkia yksilön kokemuksia, tunteita, ajatuksia ja uskomuksia. Teemahaastattelussa korostetaan yksilön elämysmaailmaa ja hänen määritelmäänsä tilanteesta. Haastateltavan tulkinnat sekä asioille antamat merkitykset ovat siten keskeisiä, samoin kuin se, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Nimensä mukaan teemahaastattelussa on oleellista sen eteneminen tiettyjen teemojen varassa, jolloin haastattelija antaa äänen pääosin haastateltavalle. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48.)

Valitsimme opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, koska työmme tavoitteena on tuottaa kokemuksellista tietoa lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien krii-

sikokemuksista ja heidän selviytymisestään. Teemahaastattelut toteutimme yksilöhaastatteluiluina. Haastattelutilanteessa pyrimme antamaan tilaa haastateltavan omille tulkinnoille ja merkityksille saadaksemme siten monipuolista tietoa hänen kokemuksistaan.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, koska teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat, mutta strukturoiduille haastatteluille ominainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Toisaalta teemojen varassa etenevä teemahaastattelu ei ole niin vapaa kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 48.) Haastattelijan tulee varmistaa haastattelun aikana, että kaikki teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, vaikka niiden järjestys ja laajuus saattavatkin vaihdella haastattelusta toiseen. Haastattelussa käytetään apuna teemahaastattelurunkoa valmiin kysymyslistan sijaan. (Eskola & Suoranta 2000, 86.)

Käytettäessä teemahaastattelua suunnittelun yksi tärkeimmistä vaiheista on haastatteluteemojen suunnitteleminen. Pehdyttäessä tutkimuskysymysten aihepiirin teoria- ja tutkimustietoon, hahmottuvat samalla tutkittavat ilmiöt ja niitä kuvailevat peruskäsitteet. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 66.) Näin ollen määriteltäessä tutkielman teoreettista viitekehystä ja keskeisiä käsitteitä, saadaan samalla ilmiöiden pääluokkia kuvaavat nimitykset. Teemahaastattelurunko laaditaan näihin teoreettisiin käsitteisiin ja luokkiin perustuen. Haastattelutilanteessa runko toimii haastattelijan muistilistana sekä vuorovaikutustilannetta ohjaavana kiintopisteenä. Haastattelurungon teema-alueita tarkennetaan haastattelun edetessä kysymyksillä. Lisäksi teema-alueiden perusteella haastatteliija voi syventää ja jatkaa keskustelua tutkimusintressien edellyttämälle ja haastateltavan kiinnostuksen sallimalle tasolle. Teema-alueiden tuleekin olla niin väljiä, että tutkittavaan ilmiöön sisältyvä moninaisuus paljastuu haastatteluissa mahdollisimman hyvin. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 66 - 67.) Opinnäytetyössä tutkimamme ilmiöt, kriisi ja selviytyminen, voidaan eritellä osailmiöihin, kuten traumaattinen kriisi eri vaiheisiin ja selviytyminen puolestaan erilaisiin selviytymiskeinoihin ja voimavaroihin. Johdimme käsittelemiemme keskeisten käsitteiden pohjalta teemahaastattelurungon (liite 1) teema-alueet, joiden perusteella ohjasimme keskustelua teemahaastattelujen aikana tutkimuksemme tavoitteen mukaiseen suuntaan.

Testasimme haastattelurunkoa ja -tilannetta käytännössä esihaastattelemalla etukäteen erästä lapsikaappausuhan kokenutta vanhempaa. Esihaastattelun perusteella totesimme, että teemahaastattelurunkomme ei vaadi yksityiskohtaisia kysymyksiä, koska esihaastattelutilanteessa haastateltava tuotti kertomusta hyvin oma-aloitteisesti. Näin meidän roolimme haastattelijoina oli tarkkojen kysymysten esittämisen sijaan ohjata ja fokusoida keskustelua haastateltavan omiin kokemuksiin ja selviytymiseen ja saada näin vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Esihaastattelun perusteella päätimme välttää todellisten haastattelutilanteiden liiallista strukturoimista, koska halusimme haastattelutilanteen olevan mahdollisimman luonnolli-

nen vuorovaikutustilanne, jossa suurin rooli on haastateltavalla ja hänen kokemuksillaan. Näin varmistimme, että tutkittavan ilmiön moninaisuus tulee mahdollisimman laajasti esille haastateltavien kertomuksissa.

Koska laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kokemuksellista tietoa tilastollisten yleistysten sijaan, valitaan haastateltavat tiettyjen kriteerien perusteella, eli käytetään harkinnanvaraista näytettä (Hirsjärvi & Hurme 2006, 59). On tärkeää, että haastateltavilla on omakohtainen kokemus tutkittavasta ilmiöstä, ja täten myös haastateltavien valinta tehdään harkitusti ja tarkoituksenmukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2012, 85 - 86). Tutkimme opinnäytetyössämme vanhempien kokemuksia, jolloin oli tarkoituksenmukaista valita harkinnanvaraisesti lapsikaappauksen omakohtaisesti kokeneita informanteja. Pidimme myös tärkeänä, että haastateltavat olivat selviytyneet lapsikaappauksesta, eivätkä olleet enää keskellä akuuttia kriisivaihetta. Näiden kriteerien täyttämiseksi käytimme harkinnanvaraisena otantamenetelmänä eliittiotantaa. Eliittiotannassa informanteiksi valitaan vain ne henkilöt, joilta voidaan katsoa saatavan parhaiten tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 86). Haastateltavat etsimme Kaapatut Lapset ry:n toiminnanjohtajan kontaktien avulla, sillä toimensa puolesta hänellä on tietoa sopivista haastateltavista ja missä vaiheessa kriisin selviytymistä he ovat.

Informanttijoukoksemme valikoitui edellä mainittujen valintakriteerien perusteella viisi omakohtaisesti lapsikaappauksen kokenutta vanhempaa, jotka kutsuimme teemahaastatteluun. Näistä jokaisen vanhemman tapauksessa lapsikaappaus oli pitkittynyt siten, että lapsi oli ollut kaapattuna lyhimmissä tapauksissa lähes vuoden ja pisimmissä tapauksissa lasta ei ollut palautettu useidenkaan vuosien kuluessa. Kolme vanhemmista oli saanut kaapatut lapsensa loppulta takaisin ja kahden vanhemman kohdalla lapsikaappaus oli pitkittynyt siten, että lapsia ei ollut palautettu ollenkaan. Toinen näistä vanhemmista sai kuitenkin olla jonkin verran yhteydessä lapseensa, toisen kohdalla kaappaajavanhempi oli estänyt yhteydenpidon lapsiin.

Päätimme jo suunnitelmavaiheessa, että suojelemme haastateltavien anonymiteettiä siten, että emme kerro heidän sukupuoltaan, ikäänsä, kaapattujen lasten sukupuolta, lasten ikää tai lasten kaappausmaata, emmekä muita tietoja, joista haastateltavat voitaisiin tunnistaa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina huhti - syyskuun 2013 välisenä aikana. Osa haastatteluista pidettiin Kaapatut Lapset ry:n tiloissa, osa toisen haastattelijan kotona. Lisäksi yksi haastattelu tehtiin pitkän välimatkan vuoksi Skypea kautta internetin välityksellä. Yhteen haastatteluun pyysimme haastatellulta myös tarkennuksia jälkikäteen sähköpostitse, koska haastattelutilanteessa oli erilaisia meistä tai haastateltavasta riippumattomia häiriötekijöitä.

7.4 Sisällönanalyysi

Keräsimme tutkimusaineistomme siis teemahaastatteluin haastatteleamalla viittä lapsikaappauksen kokenutta vanhempaa. Nauhoitimme haastattelut, jonka jälkeen litteroimme, eli kirjoitimme ne puhtaaksi sana sanalta. Tämän jälkeen aloitimme litteroidun aineiston sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on menettelytapa, jolla analysoidaan dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysillä pyritään luomaan tiivistetty ja yleisessä muodossa oleva kuvaus tutkittavasta ilmiöstä ja järjestetään kerätty aineisto johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 103.)

Käytimme litteroidun aineiston analyysissa teoriasidonnaista eli teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoriasidonnaisen sisällönanalyysin voidaan ajatella sijoittuvan aineistolähtöisen eli induktiivisen ja teorialähtöisen eli deduktiivisen sisällönanalyysin väliin. Kyseistä lähestymistapaa voidaan kutsua myös abduktiiviseksi päättelyksi. Teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissa tehdään kytkentöjä teoriaan, mutta analyysia ei johdeta suoraan teoriasta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aloitimme litteroidun aineiston analyysin koodaamalla, eli merkitsemällä eri väreillä tutkimuskysymystemme mukaisia merkityksellisiä ilmauksia, eli lauseita, lauseenosia ja ajatuskokonaisuuksia. Kokoamamme alkuperäisilmaukset tiivistimme pelkistetyiksi ilmauksiksi (liite 4). Tässä niin sanotussa pelkistämisvaiheessa aineistosta etsitään tutkimustehtävälle olennainen materiaali ja karsitaan pois tutkimuksen kannalta epäolennainen informaatio (Tuomi & Sarajärvi 2012, 109). Tämän jälkeen ryhmittelimme pelkistetyt ilmaukset alaluokiksi aineistolähtöisesti, mutta taustalla vaikutti kuitenkin tutkimuksemme teoriapohja. Alaluokiksi ryhmittelimme esimerkiksi vanhemman tunteet lapsikaappauskriisin aikana ja vanhemmuus lapsen palauttamisen jälkeen sekä toiminta osana selviytymistä ja sosiaalinen tuki osana selviytymistä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 110) mukaan ryhmittely, eli klusterointi on vaihe, jossa koodatusta aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia ilmauksia, jotka sitten yhdistellään omiksi luokikseen, jolloin aineisto tiivistyy. Omassa tutkimuksessamme etsimme aineistosta samankaltaisuuksia kuvaavia ilmauksia.

Lähtökohtaisesti teoriasidonnainen sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla samoin kuin aineistolähtöinen analyysi, mutta eroavaisuus ilmenee siinä, miten aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Kun aineistolähtöisessä analyysissa teoreettiset käsitteet luodaan aineiston perusteella, teoriaohjaavassa ne puolestaan tuodaan valmiina teoriasta johdettuina. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 117.) Teoriasidonnaisen analyysin mukaan aineistosta tehdyille löydöksille etsitään vahvistusta tai selityksiä tulkintojen tueksi teoriasta. Esimerkiksi analyysia taulukoidessa alaluokat luodaan aineistolähtöisesti ja analyysin yläluokat tuodaan valmiina teoriasta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Tuomi & Sarajärvi 2012, 117.)

Analyysimme seuraavassa vaiheessa ryhmittelimme edelleen alaluokat yhdeksäksi yläluokaksi teoriaohjaavasti tuoden luokat tutkimuksemme teoreettisesta viitekehystä ja keskeisistä käsitteistä (liite 5). Yläluokkia ovat esimerkiksi uudelleensuuntautuminen ja sosiaalinen ulottuvuus. Tämän jälkeen muodostimme niin ikään teoriaan tukeutuen yläluokista kaksi pääluokkaa, joita ovat vanhemman kriisikokemus sekä selviytymisvoimavarat. Viimeiseksi, eli yhdistäväksi luokaksi muodostui tutkimuksemme aihe, eli lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta.

Kokonaisuudessaan laadullisen aineiston käsittely on sekä analyysia että synteesiä. Kun analyysissa pyritään erittelemään ja luokittelemaan aineistoa, pyritään synteessissä puolestaan luomaan kokonaiskuvaa sekä esittämään tutkittava ilmiö uudessa perspektiivissä. Aineiston analysoinnin jälkeen tulosten esittäminen ei saisi pysähtyä siihen, vaan ilmiö on pyrittävä viemään synteessin tasolle, jossa ilmiötä tulkitaan siten, että se tulee ymmärretyksi tai käsitetyksi syvällisemmin. Synteessissä edetään siis takaisin kokonaisuuteen sekä tulkintaan, hahmottamalla teoreettinen ilmiö uudelleen. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 143 - 144.)

8 Tuloksia lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien haastatteluista

Lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien haastatteluista tekemästämme sisällönanalyysistä ilmenee, että lapsikaappaus on traumaattisena kriisinä monivaiheinen ja siitä selviytymisessä käytetään yksilöllisesti erilaisia selviytymisvoimavaroja. Vanhemmat kuvailivat kokemaansa traumaattista kriisiä erilaisten tunnetilojen, fyysisen ja psyykkisen voinnin sekä käyttäytymisen muutosten kautta. Näitä kuvauksia kriisikokemuksesta tarkastelemme tuloksissa traumaattisen kriisin vaihemallin valossa. Aineisto osoittaa myös, että lapsen palauttaminen laukaisi vanhemmissa uuden kriisin, sillä lapsen kotiinpaluu kaappauksen jälkeen toi vanhemmuuteen uudenlaisia, odottamattomiakin haasteita. Pitkittänyt lapsikaappaus puolestaan vaatii vanhemmalta sopeutumista lapsen menettämiseen. Toisaalta kokemus selviytymisestä luo vanhemmalle uskoa omiin voimavaroihin ja tulevaisuuteen.

8.1 Lapsikaappaus vanhemman traumaattisena kriisinä

Ruishalmeen ja Saariston (2007, 64) mukaan kriisiprosessissa voidaan tunnistaa erilaisia elementtejä, joita useimmat kriisin kokeneet ovat käyneet läpi. Eri elementit eivät välttämättä erotu toisistaan selkeästi ja kriisiprosessin aikana palataan välillä vaiheesta toiseen. Kriisin vaiheita ja elementtejä kuvaamalla yritetään ymmärtää, mitä kriisiprosessi sisältää ja miten se etenee. Saari (2012, 41) toteaa, että tämä alun perin Cullbergin kehittämä, neljää kriisin käsittelyvaihetta kuvaava jäsentely, kuvaa hyvin sitä psyykkisen prosessin eri vaiheiden lainomaisuutta, joka seuraa traumaattista kokemusta. Kriisiprosessin vaihemalli on Suomessa laajassa käytössä traumaattisen kriisin sopeutumisprosessin ymmärtämiseksi ja sitä käsitellään

paljon kriisityön kirjallisuudessa. Vaihemallin mukaan kriisin käsittely etenee neljässä eri vaiheessa, joita ovat sokki-, reaktio, työstämis- ja käsittelyvaihe sekä uudelleensuuntautumisen vaihe. (Hytinen & Upanne 2006, 10; Ollikainen 2009,67.)

Haastatteluaineiston analyysissä havaitsimme vanhempien kriisikokemusten kuvausten sisältävän näitä psyykkisen trauman kriisiprosessin vaiheittaisen etenemisen elementtejä, joita kriisityön kirjallisuudessa esitetään. Vanhemmat kuvailivat lapsikaappausta sen laukaisemien tunteiden ja voinnissa tapahtuneiden muutosten kautta. Esittelemme seuraavassa analyysimme tuloksia kriisiprosessin vaihemallin valossa, käymällä dialogia vanhempien kuvailemien kokemusten ja teoriakirjallisuuden kesken. Haastateltujen vanhempien kokemuksissa erottuivat erillisinä kriiseinä myös itse lapsikaappauksen lisäksi lapsen palauttaminen uutena kriisinä sekä pitkittynyt lapsikaappaus menetyskokemuksena, jolloin lasta ei ole saatu takaisin. Näitä tarkastelemme lopuksi.

8.1.1 Epäuskoa ja määrätietoista toimintaa sokkivaiheen aikana

Haastateltavat kuvailivat lapsikaappauskokemustaan voimakkaiden tunteiden ja omassa voinnissa tapahtuneiden muutosten kautta. Lapsikaappaus tuli kaikille haastateltavillemme yllätyksenä ja ennakoimatta. Haasteltavien kokemuksissa lapsi jätettiin palauttamatta esimerkiksi tapaamisviikonlopun jälkeen tai toisen vanhemman kotimaahan suuntautuneelta lomalta. Vanhempien yhteisymmärryksessä sopima loma muuttui yhtäkkiä kriisiksi, kun lapsen luovuttanut vanhempi tajusi, että toinen vanhempi ei aio palauttaa lasta - lapsi on ulkomailla ja tähän ei saa yhteyttä. Haastateltaville tieto lapsen kaappaamisesta tuli useammassa tapauksessa puhelimitse, toisen vanhemman ilmoittaessa että ei aio palauttaa lasta enää Suomeen. Tiedon saaminen laukaisi vanhemmissa kriisin sokkivaiheen, jota vanhemmat kuvailivat paniikin ja kaaoksen tunteen täyttämäksi ajaksi.

Spilmanin (2006, 151) mukaan tutkimuksissa on todettu, että lapsen kaappaaminen aiheuttaa vanhemmille stressiä nimenomaan tilanteen odottamattomuuden ja harvinaislaatuisuuden vuoksi. Saaren ym. (2009, 20) mukaan tällaisen äkillisen ja odottamattoman, suuren elämänmuutoksen aiheuttavan tapahtuman seurauksena psyyke alkaa sopeutua tilanteeseen heti. Kriisin käynnistämä sopeutumisprosessi on raju, ja sen ensimmäinen vaihe on sokki. Sokki suojaa mieltä asioilta, joita psyyke ei kykene vielä ottamaan vastaan (Ruishalme & Saaristo 2007, 64). Usein sokissa olevan ensimmäinen reaktio onkin, että tämä ei voi olla totta (Saari ym. 2009, 21). Aineistossamme vanhemmat kuvailivat ensimmäisiä reaktioitaan kaappausuutiseen epäuskoksi ja paniikiksi. Osan oli vaikea uskoa, että tällaista voisi tapahtua juuri itselle. Vanhempien oli vaikea ymmärtää, miten kaappaus voi olla mahdollista.

“-- mä vaan istuin kadulla ja itkin niin hirveesti, miten se voisi olla (mahdollista)?”

“Mä yritin siinä vaan huutaa ja sanoa et eihän se nyt mee noin --”

“Mä olin ihan sekasin ku ei todellakaan tiennyt, et mitä tällaisissa tapauksissa voi tehdä, et en ikinä ajatellut et itelle sattuis vastaavaa.”

Sokissa olevalle on ominaista epätodellisuuden tunne, tilanne ei tunnu todelta tai kokemus ajankulusta muuttuu (Saari ym. 2009, 22 - 24). Monesti puhutaan niin sanotusta subjektiivisesta ajasta (Saari 2012, 44), jota aineistossamme eräs vanhempi kuvaili filmin hidastumiseksi.

“-- eräänlainen lapsensa menettäneen ’filmin hidastuminen’, elämästä tulee ikään kuin hidastunutta, mutta todellisuudessa aika kulkee lahjomatonta minuuttivauhtia.”

Usein sokin aikana tapahtuma siirretään oman itsen ulkopuolelle, jolloin tapahtumaa voi tarkastella ikään kuin ulkopuolelta. Tällainen sokin aikainen, yksilön minää suojaava dissosiaatio on tavallista pitkäkestoissa traumaattisissa tilanteissa. (Saari 2012, 51.) Aineistossamme ilmeni vastaavia kokemuksia, jolloin vanhemmasta esimerkiksi tuntui kuin olisi esiintynyt elokuvassa.

“Se oli mun mielestä ihan niinku jotenki utopistinen juttu, et sattu mulle mitäsä olit niinku jossain filmis tietty taval, että sä olit siinä mut se ei ollu sua koskettava asia, et jotenkin se oli hirveen, se oli tosi rankkaa.”

Vaikka vanhemmat kuvailivat kaappausuutisen saamisen jälkeisen ajan olevan itkun ja epäuskon täyttämää aika, ei silti täydellistä lamaantumista sokkivaiheen reaktiona kuvattu. Sen sijaan vanhemmat aloittivat heti toimimisen lapsensa takaisin saamiseksi ottamalla yhteyttä eri viranomaisiin ja hyödyntämällä kaikki mahdolliset keinot keskittyen oikeudellisiin toimiin. Kuvatun sisäisen tunnemyrskyn aikanakin vanhemmat kykenivät toimimaan määrätietoisesti, etsimään tietoa, tukea ja keinoja lapsensa takaisin saamiseksi. Saari ym. (2009, 23 - 24) toteavatkin, että suurin osa ihmisistä pystyy toimimaan sokissa järkevällä ja tarkoituksenmukaisella tavalla, jos oma tai läheisen ihmisen henkiin jääminen on kiinni omasta toiminnasta. Sokki ikään kuin valjastaa yksilön kaikki voimavarat käyttöön. Toisaalta sokissa olevalle on ominaista, että hänestä ulospäin näkyvä suhteellinen rauhallisuus ja toimintakykyisyys peittävät alleen mielen kaaoksen.

8.1.2 Kaipaus fyysisenä kipuna reaktiovaiheessa

Sokkivaiheen tehtävänä on siis valmistella mieli ottamaan vastaan järkyttävä tapahtuma. Reaktiovaiheen alkaessa tapahtunut ja sen merkitys omalle elämälle siirtyykin pikku hiljaa tietoisuuteen. Siirtymä sokkivaiheesta reaktiovaiheeseen ei yleensä tapahdu jyrkästi, kriisissä oleva ihminen häilyy sokin epätodellisen olon ja tuskaisen tietoisuuden välillä, kunnes tietoisuus tapahtuneesta jää pysyväksi olotilaksi. Reaktiovaihetta leimaavat voimakkaat tunteet ja ajatukset sekä fyysiset reaktiot. (Saari ym. 2009, 31 - 33.)

Aineistossa reaktiovaiheeseen sopivia kokemuksia ilmeni vanhempien kuvauksina voimakkaista ajatuksista ja tunnetiloista, jotka alkoivat alun sokkivaiheen epäuskon ja epätodellisten tuntemusten jälkeen. Osa vanhemmista kuvasi olleensa vihainen kaappaajavanhemmalle, mutta myös itsesyytöksiä esiintyi.

”Kylhän sä ajattelet koko ajan aktiivisesti, et mitä on tapahtunu ja mitä oisin voinu tehdä toisin ja voinko mä vielä muuttaa jotain, et koko ajan sä käyt sitä keskustelua ja sekin on uuvuttavaa.”

Myös Huntington (1982, 17 - 18) toteaa, että lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien ajatukset täyttyvät valtavista vihantunteista, irrationaalisten itsesyytösten lisäksi. Hänen mukaansa vanhemmat kokevat syyllisyyttä siitä, että eivät kyenneet estämään kaappausta ja siitä, etteivät mielestään ole yrittäneet tehdä tarpeeksi saadakseen lapsensa takaisin. Saaren ym. (2009, 32) mukaan syyllisyydentunteita on lähes kaikilla traumaattisen kriisin kokevilla. Itsensä syyllistämisen voidaan katsoa olevan yritys hallita tilannetta jälkikäteen ajatuksen tasolla (Saari 2012, 53).

Osalla vanhemmista ei ollut kaappauksen aikana tarkkaa tietoa lapsen olinpaikasta tai olosuhteista, mikä herätti hätää lapsen puolesta. Haastateltujen tapauksissa lapsikaappaustilanteet myös pitkittyivät siten, että lapsi ehti olla kaapattuna vähintään vuoden. Tämä johti siihen, että vanhempien pelko siitä että menettää lapsen lopullisesti, tuli aineistossa vahvana esiin.

”Jotain tämmöstä, että mun pienet lapset istuu jossain katolisen kirkon penkillä ja sitten joku nunna on ottanu nää huostaan tai sit joku perso on vieny ne lapsiorjiks johonkin ja sit mul taas samaan aikaan tuli mieleen tällänen et nää on elinkaupan uhreja. -- Koska sullei oo mitään käsitystä.”

”Tunsin voimakasta lapsen menettämisen pelkoa, mikä toteutuikin --”

Saaren ym. (2009, 33) mukaan tällaiset erilaiset pelot ovat kriisin reaktiovaiheessa yleisiä, kun turvallisuuden tunne on järkkynyt ja tuntematon ahdistaa. Aineistossa vanhemmat kuvailivatkin miettivänsä ja kuvittelevansa asioita, joita normaalitilanteessa ei tulisi mieleenkään.

“Se oli kaikist rankinta, ku sitä ihminen rupee kuvittelemaan asioita mitä ei tavallisesti pystyis edes kuvittelemaan.”

”-- sit mä mietin liikaa, voi tulla niinku kaikkia tyhmiä ajatuksia, et nyt ne kuolee, koko ajan mä sitä ajattelen.”

Saari ym. (2009, 33) toteavat, että tyypillisimpiä tunteita reaktiovaiheessa ovat menetyksen tunteet: kaipaus, suru ja tyhjiys. Lapsikaappauksia tutkineen Huntingtonin (1982, 17) mukaan vanhempien ikävä ja kaipaus kaapattua lasta kohtaan on jatkuvaa, ja vanhempi voi tuntea osan itseään puuttuvan kun lapsi on poissa. Aineistossammekin kaipausta ja ikävää kuvailtiin paljon. Ikävä tuntui vanhemmilla jopa fyysisenä tuskana, kun lapsi ei ollut enää läsnä eikä tähän saanut kosketusta.

“Se tuska on ihan ääretön sit kun se ikävä on, kun sulla ei oo mahdollisuutta nähdä eikä tehdä mitään sen asian eteen.”

“Et se on jo fyysisesti raskasta, koska se on ollu siinä ja se elämä on pyöriny siinä ja sä oot tehny asioita sille lapselle, ja sit sitä ei yhtäkkiä oo sitä arkee eikä sitä fyysisyyttä.”

“-- se on jotenkin niin repivää ja raastavaa, että voiko ihmisestä löytyä niin paljon tunteita edes.”

Osa haastatelluista vanhemmista vertasi lapsen menettämistä kaappauksessa lapsen kuolemaan, sillä erotuksella, että kaapatun lapsen kohdalla vanhemman surutyö ei koskaan pääty.

”-- lapsen kuolema on ihan jumalaton, se on ihan hirveetä, mut kun lapsi on jossain niin et sä et tiedä missä se on, ni se on vielä hirveempää, koska sä et saa sitä surutyötäkään tehdä.”

“Se on niin rankka kokemus, se on vähän niinku lapsen kuolema, tietyllä tavalla verrattavissa tämmöseen menetykseen.”

Myös Huntington (1982, 17) toteaa, että lapsikaappauksen kokeneet vanhemmat usein vertaavat tilannetta lapsen kuolemaan. Hänen mukaansa vanhemmat kokevat kaappauksen pahem-

pana kriisinä kuin lapsen kuoleman, koska kaappauksessa vanhemmalla ei ole varmuutta lapsen kohtalosta. Menetyksen aiheuttamaa surua ei voi surra loppuun, vaan vanhempi suree kunnes lapsi mahdollisesti palautetaan. Huntington (1982, 18) lisää myös joidenkin vanhempien kokevan, että olisi helpompi kestää tieto lapsen kuolemasta kuin epätietoisuus tämän olinpaikasta.

Saaren ym. (2009, 33) mukaan kriisin aikana voi nousta vaikeasti siedettäviä mutta hyvin luonnollisia kateuden tunteita. Kateuden taustalla saattaa olla ajatus siitä, että muut ihmiset voivat elää elämäänsä kuten ennenkin, koska heille ei sattunut mitään. Läheisensä menettäneen kohdalla kateutta aiheutuu myös siitä, että muilla on edelleen ehjät perheet, kun taas itse on joutunut kokemaan menetyksen. Aineistossamme yksi haastateltavista kuvasi voimakasta kateutta kaappaajavanhemmaa kohtaan, jopa siinä määrin, että toivoi myös kaappaajavanhemman menettävän lapsen.

“Että se on tavallaan niinku elävänä kuollu sulta ja sit sä toivot, että kuolis siitä kaappaajavanhemmalta se lapsi, koska se ei oo mullakaan.”

Saari ym. (2009, 33 - 34) toteavat, että kriisin aikana mielessä myllertäviin ajatuksiin ja tunteisiin liittyy monesti ruumiillisia tuntemuksia. Äkilliseen kriisiin saattaa liittyä erilaisia fyysisiä vaivoja.

“Se tulee se tunnepuoli ja henkinen puoli jo niin fyysiseksi, että mua sattuu joka paikkaan ja mulla on paha olo.”

Pahan olon lisäksi vanhemmat kuvailivat aineistossa univaikeuksia, ruokahaluttomuutta ja nielemisvaikeuksia. Ilmeni myös voimakasta uupumusta ja jaksamattomuutta.

“Ja se oli kans, et mä en nukkunu sit enää kuukausiin, et jos mä nukuin kaks tuntii ni hyvä on --”

”-- ja nieleminen, ruoan nieleminen oli toinen tosi vaikee homma.”

“Mä annoin olla itselläni huonoja päiviä suunnilleen, että peitto on korvilla ja tänään en jaksa mitään.”

Saaren ym. (2009, 34) mukaan lähes kaikilla äkillisen kriisin kokeneilla on reaktiovaiheessa univaikeuksia. Myös Huntington (1982, 18) toteaa unettomuuden vaivaavan useita lapsikaappauksen kokeneita vanhempia. Kaiken kaikkiaan kriisin reaktiovaiheeseen liittyviä tuntemuk-

sia ja muutoksia omassa olossa kuvattiin aineistossa vuoristoratamaisena kokemuksena, joka osalla vanhemmista aiheutti myös mielenterveyden menettämisen pelkoa.

“Vois sanoa, että mä oon ollu niinku jossain vuoristoradassa.”

“Mulla oli sellanen olo, että jos en mä nyt tuu hulluks niin sitten en tuu ikinä.”

Ollikainen (2009, 67) summaa reaktiovaiheen olevan tila, jonka aikana tunteita prosessoidaan voimakkaasti ja yleinen vointi ailahtelee tunnetilojen vaihdellessa nopeasti. Saaren ym. (2009, 39) mukaan reaktiovaihe on vaikein osa koko kriisiprosessissa. Vaiheeseen liittyvät vaikeat ja tuskalliset ajatukset ja tunteet palvelevat kuitenkin tärkeää tarkoitusta, sillä omaa kokemusta puretaan niiden avulla.

8.1.3 Eistäytymistä ja keskittymisvaikeuksia työstämis- ja käsittelyvaiheessa

Aineistossamme ilmeni, että kriisiprosessin alkuvaiheen voimakkaan läheisiin tukeutumisen, tunnereaktioiden ja ruumiillisten reaktioiden jälkeen kriisin käsittely hiljalleen hidastui. Vanhemmat kuvasivat, että lapsikaappaus ei välttämättä täyttänyt ajatuksia enää jokaista valveilla olon hetkeä, vaan hetkittäin saattoi jo miettiä jotain muutakin. Toisaalta tästä koettiin syyllisyyttä. Vanhemmat kuvailivat myös vetäytymistä ja eristäytymistä sosiaalisista kontakteista, toisaalta osa koki olevansa läheisiään kohtaan hyvin rasittava, koska hermot olivat jatkuvasti kireällä. Hermostuneisuuden lisäksi vanhemmat kokivat myös muisti- ja keskittymisvaikeuksia, jotka vaikuttivat työntekoon.

Työstämis- ja käsittelyvaiheen aikana tapahtuneen käsittely siirtyy sisäänpäin. Tyypillisesti tämän vaiheen aikana yksilö pohtii ja arvioi tilanteen vaikutuksia elämäänsä eri näkökulmista. Ajoittaisia voimakkaita tunnereaktioita ja esimerkiksi univaikeuksia voi olla myös tässä vaiheessa, mutta yleinen vointi on yleensä jo parempi kuin sokki- ja reaktiovaiheiden aikana. (Ollikainen 2009, 67.) Kriisiprosessin luonne siis muuttuu, se hidastuu ja järkyttävään tapahtumaan aletaan saada etäisyyttä. Etäisyyden luominen onkin yksi käsittely- ja työstämisvaiheen tavoitteista, jolloin tapahtunut ei enää täytä ajatuksia koko aikaa. Etäisyyden syntyminen voi kuitenkin tuntua pahalta aiheuttaen huolta ja syyllisyyttä. (Saari ym. 2009, 41 - 42.) Myös aineistossamme tuli ilmi tällainen etäisyyden saamisesta aiheutuva syyllisyydentunne, jolloin vanhempi tulkitsi, ettei hän voi nauttia elämästä, koska lapset eivät ole läsnä koke-massa sitä hänen kanssaan.

“Mulle tuli semmonen syntinen olo kun mä menin valkovuokko-sinivuokkometsään, ja mä hetken aikaa nautin siitä näkymästä, oli valtavan ihana tunne, niin ymmärrätteks te kun se varjostaa se tunne siitä koko ajan et

lapset on poissa sun elämästä, niin sit sun aivothan huolehtii siitä näin että sanovat, että voi kunpa minun lapseni näkisivät tämän. Että mulla ei ollut oikeutta katsoa tätä kauneutta, koska mun lapset ei näe sitä.”

Haastatellut vanhemmat kuvailivat aineistossa myös vetäytymistä ja tarvetta olla yksin. Osa tulkitsi sen johtuvan uupumuksesta, osa siitä että ei halua nähdä tuttuja lapsiperheitä tai puhua tapahtuneesta.

“Kyllähän se energiataso siihen muuhun elämään on aika pientä, että ei siinä hirveesti tee mieli vierailta kenenkään lapsiperheiden luona eikä nähdä niitä lapsia, joiden kanssa sun lapsi on leikkiny.”

“--ei sitä halunnu kenenkään muun kanssa puhua.”

Ruishalme & Saaristo (2007, 49) toteavat, että kriisin käsittelyn kääntyessä sisäänpäin voi seurata myös muutoksia käyttäytymisessä. Kriisissä olevan on vaikea joustaa, voi esiintyä raivo-kohtauksia ja vaikeuksia keskittymisessä ja muistamisessa. Saari (2012, 64) korostaa, että ärtäisyys saattaa asettaa ihmissuhteet koetukselle. Aineistossa osa vanhemmista kuvasikin olleensa hermostuneita ja rauhattomia. Yksi vanhempi tulkitsi olleensa läheisilleen vaikea kestää juuri hermostuneisuutensa vuoksi.

“-- mä olin niinkun äärimmäisen rasittava niinkun moni kaapattujen lasten isä tai äiti --”

“Rauhasi on pois ja olet hermostunut.”

“-- henkistä ailahtelua, koska mulla oli hermot tosi kireellä.”

Keskittymisvaikeuksia kuvailtiin paljon. Vanhemmat kokivat ajatusten olevan kiinni kaappausasian hoitamisessa, joka koettiin tuolla hetkellä tärkeämmäksi kuin mikään muu. Vanhemmat kokivat tämän vaikuttavan työtehtävistä suoriutumiseen siinä määrin, että osa sai työnantajalta mahdollisuuden siirtyä vähemmän keskittymiskykyä vaativiin tehtäviin. Myös Saari (2012, 65) pitää tärkeänä, että työtehtäviä voidaan sopeuttaa, erityisesti jos ne sisältävät vaativia asiakaskontakteja.

“Voit keskittyä vain siihen mikä on tärkeintä --”

“-- joutu koko ajan niinku aivot käymään ylikierroksilla silleen, että mä saan ne hoidettuu et mä en tee yhtään mitään missään väärin.”

“-- ni mä ilmoitin niille, et mä en kykene keskittymään niinkun haasteellisiin asiakas- palvelutilanteisiin ja monella kielellä ja näin, että jos sopii ni mä teen jotain yksinkertaisempaa --”

8.1.4 Lapsikaappauksen hyväksyminen osaksi elämäntulkua - uudelleensuuntautuminen

Traumaattisia tapahtumia leimaa yleensä se, että ne aiheuttavat paljon suuria elämänmuutoksia. Elämänmuutokseen sopeutuminen vaatii tapahtuneen hyväksymistä. Lopulta elämässä avautuu mahdollisuus uudelle, kun luopuminen ja suru on saatu käsiteltyä. (Saari 2012, 67.) Toisaalta pitkittyneessä lapsikaappauksessa, jossa vanhempi ei saa lastaan takaisin, kuvataan surutyön loppuunsaattamista mahdottomaksi (Huntington 1982, 17 - 18). Saari (2012, 68) toteaa kuitenkin, että traumaattisen kokemuksen käsittelyn toivottu lopputulos on se, että tapahtuneesta tulee levollinen ja tietoinen osa itseä, jolloin tapahtumaa voi ajatella tai olla ajattelemana. Se ei täytä enää koko mielen sisältöä toisin kuin kriisiprosessin alussa. Kokonaisuudessaan kriisiprosessin tavoitteena onkin läpityöstä traumaattinen kokemus, torjumisen tai kieltämisen sijaan.

Vaikka aineistossa vanhemmat kuvailivatkin lapsikaappausta tuskalliseksi ja rankaksi kokemukseksi, joka varmasti tulee vaikuttamaan koko loppuelämän ajan, ilmeni aineistossa kuitenkin myös uudelleensuuntautumisen merkkejä. Havaitsimme tässä kohtaa selvän eron vanhempien välillä, joista osa oli saanut lapsensa lopulta takaisin ja osa puolestaan ei. Lapsensa takaisin saaneet olivat siis kokeneet uhkaa menettää lapsensa lopullisesti, kun taas pitkittyneen lapsikaappauksen kokeneet vanhemmat käytännössä olivat lapsensa menettäneetkin. Hammarlund (2010, 101) toteaa uudelleensuuntautumisvaiheen olevan uhkakriisissä yleensä melko lyhyt, kun se menetyskriisissä on yleensä pitkä. Heiskanen ym. (2006, 38) toteavat puolestaan uudelleensuuntautumisvaiheen kestävän läpi koko loppuelämän.

Vanhemmat, joiden lapset oli jo palautettu, kokivat elävänsä uutta vaihetta, jossa suunnitellaan tulevaisuutta ja eletään arkea lasten kanssa. Vanhemmat olivat jo palanneet takaisin normaalielämäänsä, johon tapahtunut lapsikaappaus luonnollisesti vielä vaikuttaa, mutta jota se ei enää määrittele.

“Mä oon oikeestaan ihan älyttömän kiittollinen ku tapahtu kaikkee tämmöst, ku mun elämä on paremmas kunnos nyt. Jos mä oisin joku neljä vuotta sit sanon ton, en ois uskonu!”

Vanhemmat, joiden lapsikaappaus oli pitkittynyt siten, etteivät he olleet saaneet lapsiaan edelleenkään takaisin, kokivat tässä vaiheessa tärkeäksi pitää itsestä huolta luottaen tulevaan, että jonakin päivänä lapset vielä palaavat. Vanhemmat kokivat saavansa iloa muilta

elämäalueilta, kuten järjestötoiminnasta, työstä ja läheisistä. Menetettyä lasta ei oltu unohdettu, eikä taistelussa annettu periksi, mutta lapsikaappauksen kokeminen oli hyväksytty osaksi omaa elämää, ikään kuin kohtaloksi.

“Mä en tiedä mitä mä voin tehdä, muuta kuin jatkaa elämäni tälleen, kunnes jotain uutta tulee, tulee yhteys, jotain uutta parempaa tulee.”

8.1.5 Pitkäkestoisia vaikutuksia vanhemmuuteen

Haastatteluissa ilmeni lukuisia vaikutuksia vanhemmuuteen lapsikaappauksen seurauksena. Lapsensa takaisin saaneet vanhemmat kokivat palauttamisprosessin raskaana ja kuormittavana. Palauttamisen aikana ilmeni monia vastoinkäymisiä, jotka kuluttivat vanhempien henkisiä voimavaroja ja toivat taloudellisia haasteita.

“--koska se on, ensin se on kaappaus ja sit on kaappauksen jälkeinen prosessi. Ja mä voin taata ja alleviivata että molemmat on rankkoja. Mut en mä tiä kumpi niistä on loppupeleis rankempi. Et molemmat on rankkoja.”

Myös lapsen palauttamisen jälkeinen vanhemmuus oli haastavaa, kun vanhempi-lapsi -suhde jouduttiin luomaan uudelleen. Osa haastateltavista oli joutunut elämään erossa lapsestaan useitakin vuosia, ennen kuin yhteys lapseen oli jälleen saatu. Tänä aikana esimerkiksi yhteinen kieli oli voitu kadottaa. Kauan kaivattu lapsi saattoi palatessaan olla myös täynnä vihaa vanhempaansa kohtaan. Vanhemmat kuvasivatkin lapsen palauttamista uutena kriisinä, joka vaati vanhemmalta paljon voimavaroja.

“Se on ollu ja ihan eri tasoinen, että kyllä mä oon välillä vessassa itkeny ja huutanu, että mistä saa apua, ja viimeksin kun hän oli täällä, niin mä sanoin että nyt mä pyydän tänne jonkun, että nyt mä en enää jaksa sun kanssa, että tänne tulee joku sosiaalityöntekijä tai joku, joka kattoo tän tilanteen, että ei tää voi olla aina näin.”

”Mä en ymmärrä sitä kaikkee, mitä mun pitäs ymmärtää ja hän ei ymmärrä sitä, mitä mä haluan sanoo tai tehdä.”

Osalla vanhemmista oli vaikeuksia määritellä omia rajojaan ja sitä, millä tavalla tukea lapsen kontaktia kaappaajavanhempaan ja tämän sukuun.

“Mulla oli hirvee kriisi siinä, kun mä en tienny et mikä on oikein ja mikä on väärin, kun mä kuitenkin haluaisin että lapsella säilyis suhteet sukulaisiin, mut sitten että mikä tässä on oikein --”

Myös pelko uudesta kaappauksesta leimasi palauttamisen jälkeistä vanhemmuutta. Kaappauksen pelon kerrottiin vaikuttavan myös uuden perheen perustamisen ja nuorempien sisarusten saamisen jälkeen, jolloin vanhemman oli vaikea luottaa nuorempia sisarusia kenenkään hoitoon.

“Se jää niin sinne syväälle, että niitä prosessoidaan monen vuoden ajan, et sillä tavalla en oo päässy irti siitä tunteesta, että yhtäkkiä jos jotain tämmöstä tapahtuu, ettei se vois tapahtua uudestaan. Et se vaan on et siinä ei oo niinku loogisuutta eikä sillä oo loogisen kanssa mitään tekemistä, et se on niin vaan vaisto tai pelko.”

Myös Huntington (1982, 17 - 18) kuvailee vanhempien elävän uuden kaappauksen pelossa lapsen palauttamisen jälkeen. Hän toteaa myös, että vanhemmat kokevat lapsen hyvin haavoittuvaksi, jolloin he yrittävät rajoittaa lapsen menoja. Vanhemman turvallisuuden ja pysyvyyden tunne on haavoittunut.

Niiden vanhempien kohdalla, joiden lasta ei ollut palautettu, vanhemmuus muuttui luonnollisesti eniten. Yhteys lapseen oli pahimmillaan katkaistu kokonaan, eikä vanhempi saanut puhua saatika viettää aikaa lapsensa kanssa. Lapsensa menettäneen vanhemmuutta leimasivat aineistossa jatkuva kaipausta ja ikävä. Tällöin esimerkiksi lohduttavien unien merkitys nousi vanhemmalle tärkeäksi keinoksi olla edelleen vanhempi.

“-- aina lapset tulee mieleen ja uniinkin, aina. Mä oon onnellinen että näen heidät unessa, se on ehkä ainoa. Minulla on lähellä heidät --”

8.2 Selviytyminen ja selviytymisvoimavarat

Haastateltavien kertomuksissa lapsikaappauksesta selviytymisestä on löydettävissä yhdeksän selviytymistä tukevaa tekijää: toiminta, tilanteen purkaminen, sosiaalinen tuki, sisäiset voimavarat, merkitysten antaminen pienille asioille, kokemus tilanteen sanelemasta pakosta, kokemus selviytymisen hyödyistä, toivo sekä uskonto. Nämä tekijät taas voidaan ryhmitellä edelleen Ayalonin (1995, 25 - 28; 1998, 230) selviytymisvoimavaramallin mukaisesti viiteen ulottuvuuteen (fyysinen, tunteiden, sosiaalinen, kognitiivinen sekä uskomusten ulottuvuus). Aineistossa korostuivat erityisesti fyysinen ulottuvuus ja monipuolinen toiminta sekä sosiaalisen ja kognitiivisen ulottuvuuden merkitys selviytymisessä. Ayalonin malliin kuuluu näiden

lisäksi myös mielikuvituksen ulottuvuus, mutta aineistostamme ei löytynyt materiaalia tähän kategoriaan.

8.2.1 Fyysinen ulottuvuus - toiminnasta voimaa

Toiminta oli olennainen osa haastateltavien selviytymistä. Muun muassa toimiminen lapsen palauttamiseksi, arjen rutiinien noudattaminen, työnteko sekä harrastaminen toistuivat haastateltavien kertomuksissa. Ensimmäiseksi alkoi aktiivinen toimiminen lapsen palauttamiseksi ja asian eteen tehtiin kaikki voitava.

“Mä tein kaikkeni, mä yritin viranomaisten kautta, yksityisten kautta täällä Suomessa, tuttavien kautta jotka ovat nyt mun ystäviäkin, Kaapatut Lapset ry:n jäseniltä ja heidän tuttaviltaan, muualta, työkavereilta. Yritin vain niinku oppia lisää elämästä ja tietää mikä vois olla niinku sellanen reitti tai tempu, miten mä tekisin sen että heidät vois saada --”

Kriisin jatkuessa työssäkäyminen ja rutiinien noudattaminen tarjosivat tarttumapintaa tavalliseen arkeen ja loivat tunnetta siitä, että elämä jatkuu. Sairauslomaakin haettiin, mutta työnteko oli haastateltavien joukossa tavallista. Työnteon ansiosta ajatukset oli mahdollista saada edes hetkeksi pois kriisitilanteesta. Harrastukset olivat usein liikunnallisia tai esimerkiksi lukemista tai käsillä tekemistä. Tärkeintä oli, ettei jäänyt vain toimettomana yksin kotiin omien ajatustensa kanssa.

“Rutiinit, rutiinit, et tee kaikki jutut samoihin aikoihin, pidä ittes niinku jöössä --”

“Ja samalla tietysti se työnteko et siinä niinku unohtaa vähän sitä kun pahin aika on mennä ohi, että sä pystyt johonkin keskittyy --”

“-- jotain niinku kotona luen, teen kutomisasioita, vaan niinku kutoa ja purkaa, jotain semmosta, että luen lehtiä.”

Ruishalme ja Saaristo (2007, 92) toteavat, että arjen totutuissa rutiineissa, tutuissa toimissa ja harrastuksissa pitäytyminen tukee selviytymistä. Saaren ym. (2009, 53 - 54) mukaan työ sisältää usein kuntouttavia elementtejä, joiden avulla järkyttäviin tapahtumiin voi saada etäisyyttä. Työpaikka voi tarjota kriisissä olevalle myös arvokasta sosiaalista tukea. Jotta työ tukisi kriisistä selviytymistä, voi työpäivän lyhentäminen tai työtehtävien muokkaaminen olla paikallaan. Joskus tarvitaan myös pidempää sairauslomaa, mutta yksin kotiin jääminen ei useinkaan edistä kuntoutumista.

Ayalon (1995, 12 - 13) listaa toiminnan myönteisiä vaikutuksia selviytymisen kannalta: aktiivinen toiminta muun muassa yhdistää ihmisen tunteet, ajatukset ja käyttäytymisen ja vaikuttaa näin kokonaisvaltaisesti yksilöön. Toiminta myös purkaa jännityksiä, lisää ihmisen itsensä ja ympäristön hallinnan kykyä, jäsentää aikaa ja vähentää näin avuttomuuden ja kaotisuuden tunnetta sekä mahdollistaa tilanteen asettamien rajojen tunnistamisen ja helpottaa sopeutumista muutoksiin.

Eräs mielenkiintoinen tulos olivat maininnat yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja median hyödyntämisestä selviytymistä edistävänä toimintana. Moni haastateltava koki tärkeänä yhdistystoimintaan osallistumisen ja lapsikaappauksiin liittyvän tiedon ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisen yhteiskunnassa.

“-- että kyllä mä sain siitä ihan hirveesti voimaa ja sitä että niitä asioita vietiin eteenpäin ja siitä käytiin puhumassa. Että silloin tuntu että sä teet jotain sen asian eteen, että se menee jollakin tasolla eteenpäin, että se saa kasvot.”

“Varmasti suurin apu henkisesti on ollut yhdistyksen toiminnasta `poreileva´ yhteisyyden tunne, yhteisen ongelman hoitamisen yhteistunto.”

”Olen myös oman lapseni asiassa sekä muiden lasten tapauksessa käyttänyt alussa hyvin paljon julkisuutta avuksi --”

8.2.2 Tunteiden ulottuvuus - itkua ja puhetta

Haastateltavat toivat esiin tilanteen purkamisen tärkeyden puheen ja tunteiden ilmaisemisen kautta. Useimmiten kriisin alettua ensimmäiseksi otettiin yhteyttä joko läheiseen tai ammatti-ihmiseen, kuten sosiaali- tai kriisityöntekijään, jolle pahin hätä ja tunnemyrsky purettiin ja jonka kanssa pohdittiin, kuinka asiassa tulisi edetä. Myös lapsen palattua kotiin puhuminen ja tuntemusten purkaminen, monesti ammattilaisen, kuten terapeutin tai perhetyöntekijän kanssa oli tarpeen. Aidosti kuulluksi tulemisen tunne koettiin tärkeäksi.

”Mä niinku puhuin tuntitolulla varmaan siel puhelimesta ja he niinku vaan kuunteli.”

”Ensin mä lähin terveysasemalle itkemään.”

”-- ni hänen kanssa pystyin paljon puhumaan ja sekin niinku autto et oli joku jonka kaa niinku jakaa sitä.”

“Siitäkin pääsee eroon, puhumalla, puhumalla.”

Saari (2005, 112) toteaa, että traumaattisen tapahtuman jälkeen kriisin uhrilla on valtava tarve puhua tapahtuneesta. Tapahtuneen yksityiskohtia käydään läpi yhä uudestaan ja tässä vaiheessa tuki on tarpeen. Ruishalmeen ja Saariston (2007, 108 - 109) mukaan kriisiasiakkaiden selviytymistä edistää tapahtuneen läpikäyminen ja tapahtuneen merkitysten pohtiminen. Auttamisessa olennaista on kuunteleminen, ymmärtäminen sekä autettavan voimavarojen tukeminen. Hyvä auttaja on läsnä ja luo autettavalle tunteen ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisesta, muttei pyri tekemään liikaa, eli auta autettavaa avuttomaksi. Saari (2005, 113) painottaa, että kriisiasiakkaan tunteille, kuten ahdistukselle ja surulle on annettava riittävästi tilaa.

8.2.3 Sosiaalinen ulottuvuus - läheiset, ammattilaiset, vertaiset

Sosiaalisen tuen merkitys selviytymisessä on olennainen ja tämä korostui myös haastateltavien kertomuksissa. Perheenjäsenten ja ystävien, ammattilaisten, viranomaisten, työyhteisön sekä vertaisryhmän tarjoamalla tuella oli suuri rooli selviytymisen edistämässä. Perheenjäsenet ja ystävät olivat usein ensimmäisiä, joihin otettiin yhteyttä ja monessa haastattelussa puoliso ja vanhemmat mainittiin henkilöinä, jotka pysyivät rinnalla kriisin alusta loppuun. Ammatti- auttajat tarjosivat psyykkistä tukea ja viranomaiset auttoivat käytännön asioiden, kuten oikeudellisten prosessien hoitamisessa.

“Apua ja tukea antoivat hyvät ystävät!”

”-- että voi soittaa sellaseen hätänumeroon apunumeroon, joku jonka kans voi keskustella, kriisityöntekijä.”

“Alussa saimme myös oikeusapua Suomesta kaappausmaassa käytävään oikeusjuttuun.”

“-- et mä sain olla niinku se mikä mä oon ja jatkaa sitä työtä ettei kukaan niinku sillai painostanu.”

Kriisitilanteessa sekä läheisten tuki että ammattiapu ovat tarpeen. Kriisin uhrille tulisi tarjota aktiivisesti ammatillista apua, mutta kunnioittaa myös uhrin oikeutta kieltäytyä avusta. Kriisiä läpikäyvä voi haluta turvautua tukeen myös kriisin myöhemmässä vaiheessa. Lähimmäisten tarjoama tuki korostuu kriisin sokkivaiheessa, kun taas jatkohoidossa ammattiavun merkitys voi olla suurempi. (Saari ym. 2009, 113.)

Erityisen tärkeänä haastateltavat kokivat vertaistuen. Kriisikokemuksia ja tuntemuksia haluttiin jakaa nimenomaan saman kokeneiden kanssa, jolloin kokemus ymmärretyksi tulemisesta on suurin. Voimaannuttavaa vaikutusta oli myös tuen ja avun tarjoamisella muille.

“Se vertaisryhmä ymmärtää sitä niin paljon paremmin että missä mennään koska kaikilla on se sama tuska.”

“Monet saavat intoa vertaistukitoiminnasta, kuten toiminnasta Kaapatuissa. Kuulun varmaan tähän joukkoon.”

“Ja sitten me päätettiin että me perustetaan se yhdistys ja sitä kauttahan se tavallaan hirveesti auttaa että on samanlaisia ja ne ymmärtää --”

Vertaistuki on yhä suosituimpi psykososiaalisen tuen muoto ja sitä hyödynnetään nykyään paljon. Vertaistuen ytimessä on ajatus siitä, että elämäntilanteita, ongelmia, tuntemuksia ja kokemuksia voidaan jakaa samaa kokeneiden kanssa. Vertaisryhmän jäsenet ovat kaikki kokeneet samankaltaisen tapahtuman ja vertaisryhmän voima onkin ymmärryksen ja toisaalta yksinäisyyden tunteen jakamisessa. (Ruishalme & Saaristo 2007, 106.)

Haastatteluissa ilmeni myös selkeästi, että useassa tapauksessa haastateltava koki toisaalta jääneensä yksin kriisissään. Haastateltavat kokivat, että etenkin pitkittyneessä kaappaustilanteessa lähipiiri alkoi vähitellen pienentyä ja ystävät kaikota. Haastateltavat tulkitsivat, että rankka kriisi kuormitti jo läheisiäkkin, jotka eivät halunneet enää olla tekemisissä kriisiä läpikäyvän kanssa, jotta oma jaksaminen ja positiivinen mielentila ei vaarantuisi. Saattoi käydä niin, että lopulta ainoat ystävät löytyivät vertaistukiverkostosta tai parisuhde uuden puolison kanssa päättyi. Huntington (1982, 18) toteaaakin, että lapsikaappauskriisissä ystäväpiiri kaventuu, sillä ystävät eivät kykene sietämään vanhemman jatkuvaa huolta lapsestaan.

Ammattiauttajien ja viranomaisten työskentelystä löydettiin myös melko paljon huomautettavaa. Lähinnä mainittiin ammattilaisten tietämättömyys lapsikaappausasioista, ongelmat asiakkaan kohtaamisessa ja kuuntelemisessa sekä ymmärryksen puute vaikeassa kriisissä olevaa kohtaan.

”-- mutta se kohtelu sieltäpäin oli ihan järkyttävää --”

”-- että turhaan sä nainen siellä valitat, et hyvin tämmönen yksioikonen ihminen oli sit siellä.”

8.2.4 Kognitiivinen ulottuvuus - sisukkuus, positiivisuus ja pienet ilot

Haastatteluissa ilmeni, että lapsikaappauskriisistä selviytymisessä paljon merkitystä on myös yksilön sisäisillä voimavaroilla, kuten positiivisella asennoitumisella sekä kokemuksella omista vahvuuksista. Myös elämän pienten asioiden merkityksellisyyden huomaaminen ja pienin askelin eteneminen auttoi haastateltavia jaksamaan vaikeassa tilanteessa.

“-- jokaisesta asiasta löytää kyllä jotain positiivista jos vaan haluaa, se on niin paljon itestä kiinni.”

“-- onhan mulla se luonnekin, luonne on vahva, mullon siis kova pää. Mua ei niinku murreta niin vaan.”

“Semmosista pienistä rakennat sen iloisuuden ja onnellisuuden.”

Ihmisen yksilöllinen kehityshistoria, persoonallisuus ja psyykkiset voimavarat vaikuttavat kriisistä selviytymiseen. Psyykkiset voimavarat ja luottamus itseän kasvavat esimerkiksi erilaisten haasteiden ja koettelemusten seurauksena. Persoonallisuustekijöistä itsearvostuksella ja luottamuksella on paljon merkitystä sen kannalta, suhtaudutaanko vaikeisiin elämäntilanteisiin haasteina vai onko reaktiona lamaantuminen ja onko ihmisellä uskoa siihen, että sinnikäs yrittäminen kannattaa. (Saari ym. 2009,51 - 52.)

Kokemus sisäisestä pakosta tekoihin oman lapsen palauttamiseksi ajoi haastateltavia aktiiviseen toimintaan, luovuttaminen ei ollut vaihtoehto. Pakon alla haastateltavat kertoivat löytäneensä yllättäviä voimavaroja ja kuvasivat olleensa valmiita tekemään mitä hyvänsä lapsensa palauttamisen eteen. Toisaalta oli myös tilanteita, jolloin tilanteeseen oli vain pystyttävä sopeutumaan. Haastateltavat kuvasivat myös, että kriisikokemuksesta ja siitä selviytymisestä oli ollut heille hyötyä ja kokemukset olivat tarjonneet myös arvokkaita opetuksia ja avaimia parempaan elämään.

“Ei sitä ajattele tietkö kun se on pakko. Ei kukaan sulle tuu hoitaa niitä asioita jos et sä vaan mene itse, se on vaan pakko jaksaa.”

“Sitä tekee mitä tahansa lastensa eteen, mikään ei sua estä.”

“On pakko oppia sen asian kanssa yksinkertaisesti elämään.”

“-- sehän se on mun mielestä sitä rikkautta ja kasvamista että itse oppii niissä kriiseissä koska silloinhan se avaa sullekin niitä ovia --”

Ruishalmeen ja Saariston (2007, 63) mukaan vaikeasta kriisistä selviytymisen jälkeen monet kokevat tulleen itselleen armollisemmiksi ja oppineensa sietämään pettymyksiä paremmin. Usein kriisin läpikäyneet myös kuvaavat tulleen rohkeammiksi, kuin ennen ja usko siihen, että vaikeistakin vaiheista selviytyy, on vahvistunut.

8.2.5 Uskomusten ulottuvuus - jälleennäkemisen toivo ja kohtalon hyväksyminen

Toivolla oli haastateltavien selviytymisessä suuri merkitys. Ajatus lapsen jälleennäkemisestä motivoi ja auttoi jaksamaan kaikkein vaikeimmissa vaiheissa. Haastatteluista välittyikin luja usko, lähes varmuus lapsen palaamiseen. Tämä usko myös motivoi huolehtimaan omasta jaksamisesta, vanhemmat halusivat pysyä toimintakykyisinä lapsensa takia.

“Sit mä ajattelin vaan joka kerta kun oli oikein kovaa että tulee se päivä kun mä saan sen lapsen että tästä selvittää että se lapsi oli niinku se juttu.”

“-- jonakin päivänä, mä oon ihan varma, että he tulevat ja silloin mä en halua olla ihan sekaisin. Haluan olla silloin jaloillani ja järjissäni, että he tulevat niinku sellaselle ihmiselle, joka voi ottaa heidät vastaan.”

Myös uskonnolla oli roolinsa selviytymiskamppailussa. Kuvauksissa tuli esiin usko siihen, että tapahtumat ovat lopulta jumalan johdatusta ja että kaikella on tarkoituksensa ja että oma kohtalonsa on lopulta hyväksyttävä. Huttusen (1996, 284) mukaan uskonto ja siihen liittyvät asiat, kuten rukoulu, kirkossa käynti ja osallistuminen seurakunnan toimintaan, korreloivat positiivisesti mielenterveyden kanssa.

“-- mut mä luotan että Jumala on aina meille kaikille oppaana, hän on luonut meidät ja tietää miten meidän asiat järjestyy.”

“Okei, tää on Jumalan tahto, mä annan tavallaan periksi siinä, että Jumala on tän järjestänyt.”

9 Pohdinta

9.1 Tulosten tarkastelua

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää ja kuvata vanhemman kokemuksia ja merkityksiä lapsikaappauskriisistä selviytymisestä. Valitsimme opinnäytetyömme aiheen sen kiinnostavuuden ja aiheen ajankohtaisuuden vuoksi. Lapsikaappauksia on tutkittu lähinnä oikeustieteellisestä näkökulmasta ja vähemmällä huomiolla ovat olleet kaappauksen kokeneiden omat ko-

kemukset. Monikulttuuristen liittojen yleistyessä myös kaappausten määrän voidaan tulevaisuudessa olettaa kasvavan ja halusimme omassa tutkimuksessamme tuoda näkyville kriisin kohdanneiden oman äänen ja lisätä tietoisuutta aiheesta yhteiskunnassa. Halusimme myös tuoda tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen mielenterveys- ja kriisinäkökulmasta ja tutkia juuri aikuisten kokemuksia.

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli millainen kokemus lapsikaappauskriisi on lapsen menettäneen vanhemman näkökulmasta. Tämän kysymyksen valossa tutkimuksemme tuotti moniulotteisen kuvan lapsikaappauskriisikokemuksesta ja siitä selviytymisestä. Tutkimuksessa piirtyi esiin monivaiheinen traumaattinen kriisi, johon liittyi monenlaisia voimakkaita tunteita ja fyysisten ja psyykkisten tekijöiden sekä käyttäytymisen muutoksia. Aineistosta selvisi myös, että lapsen palauttaminen ei ollut yksinomaan onnea ja iloa, vaan lapsen kotiinpaluu oli vanhemmalle uuden kriisin ja sopeutumisen paikka. Sopeutumista vaati myös pitkittynyt lapsikaappaustilanne, jossa vanhempi joutui käsittelemään syviä menetyksen tunteita. Lapsikaappauksen myötä vanhemmuuteen jäi syvä haava, osalle uuden lapsikaappauksen pelkona, osalle lapsen menetyksenä.

Jokaisen vanhemman kokemus ja kuvaus lapsikaappauksesta oli yksilöllinen, mutta niissä oli myös paljon yhteisiä piirteitä. Lapsikaappaus kuvattiin tuskallisena, lapsen kuolemaan verrattavissa olevana kriisinä, jossa vanhempi koki voimakasta pelkoa lapsensa lopullisesta menettämisestä. Yhteyden katkeaminen lapseen koettiin hyvin fyysisenä - ikävä ja kaipaus tuntuivat kehollisesti, kun lapsi ei ollut enää lähellä. Vaikka lapsikaappausta verrattiin lapsen kuolemaan, vanhemmat kokivat, ettei kaapatun lapsen kohdalla surutyötä saa koskaan loppuun. Lasta ei siis voitu hyvästellä edes ajatuksen tasolla, vaan toimintaa ja selviytymistä ohjasi ajatus siitä, että vielä jonakin päivänä lapsi palaa kotiin.

Vanhemmat eivät siis luovuttaneet vaan aloittivat määrätietoisen taistelun lapsensa takaisin saamiseksi. Taistelun aikana omasta voinnista huolehtiminen jäi osalla väliin, jopa sillä seurauksella että fyysinen terveys heikkeni huomattavasti. Jatkuvan stressin, unenpuutteen ja syömättömyyden seurauksena oli myös loppuun palamista, joka johti osa-aikaiseen työkyvyttömyyteen kriisin aikana. Myös Isaksson (Aarni ym. 2008, 57) on havainnut useiden lapsikaappauksen kokeneiden vanhempien oirehtivan psyykkisesti ja fyysisesti. Hän korostaa, että negatiiviset seuraukset ja vaikutukset vanhemmalle ovat sitä vakavampia ja pitkäkestoisempia, mitä kauemmin lapsikaappaus kestää.

Taistelu lapsen palauttamiseksi oli jokaisen kohdalla pitkä ja vaativa prosessi, jonka tuloksena ei suinkaan ollut aina lapsen kotiin paluu. Osalla prosessi jatkui edelleen. Prosessi lapsen palauttamiseksi ei vaatinut ainoastaan psyykkisiä ja fyysisiä voimavaroja, vaan sillä oli lukuisia vaikutuksia vanhemman muihinkin elämänalueisiin. Oikeudellisen ja muun avun hankkiminen

ei ole ilmaista ja vanhemmat kuvasivatkin taloutensa olleen tiukoilla. Tosin lapsi koettiin niin arvokkaaksi, ettei rahalla ollut enää merkitystä, kunhan lapsen saisi kotiin luokseen. Myös Huntington (1982, 17) tuo esiin lapsikaappauksen taloudellisen taakan, joka korostuu erityisesti pitkittyneissä kaappauksissa, kun vanhempi yrittää kaikin keinoin saada lastaan takaisin. Kriisin myötä myös vanhempien sosiaaliset suhteet kärsivät, esimerkiksi ystäväpiiri kaventui ja uusissa parisuhteissa koettiin ongelmia

Tutkimuksemme valossa lapsikaappauskriisillä on siis mittavia vaikutuksia kaappauksen kokeneen vanhemman elämään. Lapsen kaappaaminen aiheuttaa pitkäkestoisen traumaattisen kriisin, jolla on vakavia seurauksia vanhemman fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Kriisi myös heikentää vanhemman työkykyä ja taloudellista tilannetta sekä köyhdyttää sosiaalista verkostoa. Lapsikaappaus vaikuttaa myös vanhemmuuteen pitkäkestoisesti - lapsen palauttamisen jälkeen vanhemmat elävät vielä pitkään uuden kaappauksen pelossa. Pahimmissa tapauksissa vanhempi elää kokonaan ilman yhteyttä lapseen, jolloin sopeutuminen menetykseen asettaa haasteita toivon ylläpitämiselle.

Toinen tutkimuskysymyksemme oli, että miten vanhempi on selviytynyt lapsikaappauskriisistä. Lapsikaappauskriisistä selviytymisessä kolme Ayalonin (1995, 25 - 28; 1998, 230) selviytymisvoimavaramallin ulottuvuutta - fyysinen, kognitiivinen ja sosiaalinen - nousi tärkeimmiksi selviytymisvoimavarojen lähteiksi. Fyysiseen ulottuvuuteen liittyi monenlaista toimintaa, kognitiivisessa ulottuvuudessa näkyi haastateltavien asennoituminen ja sosiaalinen ulottuvuus käsitteellisesti sosiaalisen tuen lähteet. Selviytyminen oli jokaiselle pitkä, voimia kuluttava prosessi, jonka vaikutukset ulottuvat koko loppuelämään. Toisaalta kokemus selviytymisestä myös voimaannutti haastateltavia.

Kaikille haastateltaville oli yhteistä se, että heti kriisin alettua jokainen aloitti aktiiviset toimet lapsikaappausasian hoitamiseksi ja lapsen palauttamiseksi. Tilanteessa ei ollut vaihtoehtona lamaantuminen ja paikalleen pysähtyminen. Kaikki keinot otettiin käyttöön ja apua haettiin niin läheisiltä kuin sekä Suomen että kaappausmaan viranomaisilta. Työnteko ja harrastukset, kuten liikunta ja ulkoilu sekä käsillä tekeminen, helpottivat ja antoivat muuta ajateltavaa kriisin keskellä. Arkisten rutiinien noudattamisen tärkeyttä kaoottisessa tilanteessa korostettiin paljon.

Positiivinen asennoituminen, sinnikäs ja päättäväinen luonne sekä elämän pienten asioiden merkitysten huomaaminen korostuivat kriisissä. Tiukan paikan edessä oli jaksettava löytää myönteisiä kiinnekohtia arjesta ja asennoitua niin, että lapsi palaa vielä kotiin. Sisukkuutta oli löydettävä pitkissä ja vaikeissa oikeusprosesseissa kaappaajan ja viranomaisten kanssa. Haastateltavat kuvasivat löytäneensä pakon edessä itsestään uusia voimavaroja ja vahvuuksia.

He kertoivat löytäneensä itsestään ennennäkemättömiä puolia, jotka haastava tilanne toi heissä esiin.

Kun elämä oli kriisissä, pienten asioiden merkitys elämässä korostui ja pienetkin edistysaskeleet antoivat aihetta iloon. Tällainen asennoituminen jatkui myös kriisin jälkeen ja vaikutti muuttuneen haastateltavilla pysyväksi elämänasenteeksi. Myös jo lapsen palaututtua kotiin asenteella oli paljon merkitystä siinä, kuinka elämässä päästiin eteenpäin, eikä jääty jumiin vaikeisiin vaiheisiin. Korostettiin, että menneisyydessä ei voi jatkaa elämäänsä, vaan aina koittaa uusi päivä.

Ruishalme ja Saaristo (2007, 72) toteavat, että kriisissä monet löytävät itsestään voimavaroja, joiden olemassaolosta eivät aiemmin tiedneetkään. Heidän mukaansa kriisi opettaa ihmistä pitämään paremmin puoliaan ja kriisistä selviytyminen toimii todistuksena ihmisen voimavaroista. Haastateltuja tehdessä tulikin usein tunne, että oli kuuntelemassa eräänlaisia henkisen kasvun ja voimaantumisen kertomuksia, joissa äärimmäisen vaikeiden koettelemusten jälkeen kriisin kokenut oli entistä vahvempi ja omiin kykyihinsä luottavaisempi.

Sosiaalisella tuella oli merkittävä asema haastateltavien selviytymisprosesseissa. Erityisesti perheen, suvun ja ystävien sekä vertaistuen merkitys oli suuri. Moni haastateltavista koki, ettei halunnut edes olla tekemisissä muiden kuin saman kokeneiden kanssa, sillä muut eivät voineet ymmärtää ja jakaa tunteita vaikeassa tilanteessa. Monessa kertomuksessa tuli esille myös, että ystäväpiiri alkoi hiljalleen pienentyä, kun ystävät eivät jaksaneet enää tarjota tukeaan kaappauksen pitkittyessä. Moni haastateltava kokikin jääneensä hyvin yksin lukuun ottamatta mahdollista vertaistukea. Ruishalmeen ja Saariston (2007, 82) mukaan vakava kriisi saattaa olla syynä sosiaalisten suhteiden katkeamiseen, erityisesti jos kriisi aiheuttaa kokijalle häpeää ja syyllisyyttä.

Haastateltavat löysivät ammattiauttajien ja viranomaisten toiminnasta melko paljon kritisointavaa ja kuvauksista välittyi melko kielteinen vaikutelma eri ammattilaisten toiminnasta. Esimerkkinä mainittiin muun muassa tapaus, jossa lääkäri määräsi täysin uupuneelle vanhemmalle kaksi päivää sairaalolomaa ja eräs haastateltava kuvasi saaneensa inhimillisintä kohtelua poliisilla, eikä sosiaalipalveluihin tukeutuessaan. Uskomme, että tiedon ja kokemuksen puute lapsikaappausaiheesta on yksi merkittävä tekijä, joka aiheuttaa mainittua käyttäytymistä. Toisaalta haastateltavat kertoivat myös toivoneensa konkreettisempaa apua, kuin mitä heille tarjottiin. Pelkkä kuunteleva korva ei riitä, kun uupumuksen keskellä tarvetta olisi käytännön avulle arjen askareissa ja oikeustoimissa.

Tutkimuksemme osoittaa, että lapsikaappauskriisistä selviytymisessä toiminnalla ja positiivisella asennoitumisella oli tärkeä sija. Pakon sanelemana haastateltavat löysivät itsestään uu-

sia voimavaroja toimia lapsen palauttamiseksi ja tukea löytyi läheisistä ja vertaisista. Toisaalta pitkä kriisi myös pienensi ystäväpiiriä. Selviytymisestä ajateltiin olevan myös hyötyä: prosessi voimaannutti ja opetti katsomaan maailmaa uusin silmin ja iloitsemaan elämän pienistä asioista.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi kuuluu jokaiseen tutkimusprosessiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tämä tarkoittaa tarkan selostuksen antamista tutkimusprosessin jokaisesta vaiheesta. Tutkijan tulee kuvailla esimerkiksi aineiston keräämiseen liittyvät olosuhteet ja käytetty aika sekä selittää tarkasti analyysivaiheessa valittujen luokittelujen perustelut. Tutkijan tulee myös avoimesti tuoda esiin mahdolliset virhetulkinnot sekä esittää itsearviointi tutkimuksen kulusta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Tiivistäen luotettavuudessa on kyse riittävän tiedon antamisesta lukijalle, jotta tämä voi itse arvioida tutkimuksen tuloksia (Tuomi ym. 2009, 141).

Selostimme raportissa tutkimuksen jokaisen vaiheen perustellen valintamme. Väljän haastattelurungon ansiosta saimme koottua runsaasti moniulotteista vapaamuotoista kerrontaa, jossa korostuu haastateltavien henkilökohtainen kokemus. Toisaalta koimme vapaamuotoisen haastatteluaineiston analysoimisen haasteelliseksi, koska valmista kaavaa siihen ei ole olemassa. Myös aikataulujen sovittaminen usean eri osapuolen kesken vaati joustoja ja vaikutti tutkimuksemme aikatauluun. Luotettavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös mahdollisuus siihen, että haastateltavat muokkaavat vastauksiaan sosiaalisesti suotavammiksi (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35).

Tutkijan on muistettava eettisen pohdinnan ja näkökulmien tärkeys tutkimuksen eri vaiheissa. Ihmisarvon kunnioittaminen on lähtökohtana jokaisessa tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistumisen on oltava vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistujille on annettava tarkka tieto tutkimuksen kulusta ja mahdollisista riskeistä (Hirsjärvi ym. 2009, 24). Opinnäytetyössämme informoimme haastateltaviamme saatekirjeellä (liite 2), jossa kerroimme tutkimuksen aiheen, tarkoituksen ja keskeiset teemat, jolloin haastateltavat saivat etukäteen vielä pohtia tutkimukseen osallistumista. Painotimme myös haastattelutilanteessa, että haastateltava voi missä tahansa vaiheessa keskeyttää haastattelun niin halutessaan. Kirjeessä kerroimme myös, että haastateltavan henkilöllisyys pidetään salassa eikä yksittäistä haastateltavaa voi tunnistaa tutkimusraportin tekstistä. Anonymiteetin säilyttäminen rohkaisee informantteja puhumaan rehellisemmin ja avoimemmin, mikä edesauttaa olennaisten tietojen keräämistä. Anonymiteetti suojaaa myös mahdollisesti esiin tulevia kolmansia osapuolia ja heidän henkilöllisyyttänsä. Tutkimuksen luotettavuuden vaatimus edellyttää, että tutkija selvittää informanteilleen tarkasti, kuinka luottamuksellisuus tutkimusprosessissa taataan (Mäkinen 2005, 114). Tähden-

simme informanteille, että äänitallenteet hävitetään heti litteroinnin jälkeen ja litteroinnit tuhotaan tutkimusraportin valmistumisen jälkeen. Säilytimme aineiston koko tutkimusprosessin ajan siten, että kukaan ulkopuolinen ei pääse niihin käsiksi. Käsitelimme aineistoa siten, että esimerkiksi lainauksista ei ilmene haastateltavien ikä, sukupuoli, kaappausmaa, lapsen sukupuoli tai ikä ja muut mahdolliset tunnistetiedot.

Tutkija tekee eettisiä ratkaisuja jo tutkimuksen aihetta valitessaan (Tuomi ym. 2009, 129). Oman aiheemme valintaan vaikutti mielenkiinto tutkimuksen teemoihin, mutta myös aiheen yhteiskunnallinen merkitys ja tärkeys. Lapsikaappaukset ovat ajankohtainen aihe Suomessa ja aiheesta on olemassa verrattain paljon tutkimuksia. Kuitenkin sekä mediassa että tutkimuksissa aihetta lähestytään useimmiten oikeudellisista ja viranomaisnäkökulmista. Halusimme omalla tutkimuksellamme tuoda esiin vanhempien äänen ja henkilökohtaisen, kokemuksellisen tiedon. Kokemustieto lisää ymmärrystä siitä, millaisia vaikutuksia lapsikaappauksella tai sen uhalla on sen kokeneisiin vanhempiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvassa tutkimuksessa ollaan usein kosketuksissa tunteiden kanssa (Mäkinen 2006, 123). Tiedostimme aiheemme arkaluontoisuuden ja pyrimme etukäteen valmistautumaan henkisesti mahdollisesti ilmeneviin erilaisiin tunnepitoisiin reaktioihin sekä informanteissa että itsessämme. Tämän vuoksi pidimme myös tärkeänä, että haastateltavat olivat selviytyneet lapsikaappauksesta, eivätkä olleet enää keskellä kriisin reaktio- tai työstämisvaihetta, jolloin haastattelu olisi voinut olla ylivoimaista haastateltavalle. Tämän seikan huomioimisesta huolimatta haastattelutilanteet herättivät vaikeitakin tunteita osalle haastatelluista. Varmistimme vielä haastattelujen jälkeen, että haastateltavat tunsivat olonsa hyväksi ja ettei haastattelutilanteesta jäänyt epämiellyttävä olo.

9.3 Hyödyllisyys ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimuksemme osoittaa, että lapsikaappauskriisi on vanhemmalle vaikea ja pitkäkestoinen traumaattinen kriisi. Kriisillä on vaikutuksia useille eri elämänalueille. Kriisistä selviytyminen on myös pitkä prosessi, jossa tarvitaan erilaisia selviytymisvoimavaroja sekä sosiaalista ja taloudellista tukea. Lapsikaappauskriisistä voi kuitenkin selviytyä ja sen myötä löytää itsestään uusia voimavaroja.

Tutkimuksestamme ilmenee, että kriisin kohdannut ei aina kokenut saavansa tarvitsemaansa tukea. Sosiaalinen verkosto supistui, kun ystävät ja joskus uudet puoliset väsyivät pitkään kriisiprosessiin. Myös ammattiauttajien ja viranomaisten tarjoamaa tukea kritisoiitiin. Lapsikaappauskriisin vakavuutta ei aina ymmärretty ja tietämys aiheesta oli puutteellista.

Tutkimuksellamme voimme lisätä tietoa ja ymmärrystä lapsikaappauksista ja kriisistä selviytymisestä vanhemman näkökulmasta. Räisänen (2013a) toteaa, että suomenkielistä tutkimusta on toistaiseksi hyvin vähän ja korostaa, että aiheesta tarvitaan lisää tietoa ja ymmärrystä, jota Suomen viranomaiset voivat hyödyntää. Räisäsen mukaan tutkimustamme tullaan hyödyntämään Kaapatut Lapset ry:n tiedotus- ja asiakastyössä. Hän uskoo, että työstämme voivat hyötyä myös eri viranomaiset, jotka kohtaavat työssään lapsikaappauksen kokeneita vanhempia. (Räisänen 2013b.)

Aiheita jatkotutkimuksille voisi olla esimerkiksi lapsikaappauksen vaikutukset kaapattuun lapseen ja kaapatun lapsen palauttamisen synnyttämä uusi kriisikokemus ja vanhemmuus palauttamisen jälkeen. Räisänen (2013a) esittää jatkotutkimustarpeiksi sosiaalialan käytännön ymmärtämisen siitä, miten lapsikaappauksia voidaan estää ja miten toimia tehokkaasti eri tilanteissa sekä vanhemman kuulemista kriisitilanteessa. Tutkimuksemme valossa paikallaan lienee myös ammattilaisten kriisinkäsittelytaitojen kehittäminen asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Lähteet

- Aarni, A., Isaksson, P., Khan, A-M. & Räisänen, T. 2008. Lapsikaappausuhka elämän varjona. Äitien kokemuksia suomalais-islamilaisestä perheestä. Helsinki: Kaapatut Lapset ry.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. 2005. Johdanto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, 7 - 12. Viitattu 11.10.2013.
<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/57ec28b5342ca0158e7fc9e64abae4da/1380706215/application/pdf/1652941/Olemme%20Muuttaneet.pdf>
- Ayalon, O. 1995. Selviydy! Yhteisön tuki ja selviytyminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Ayalon, O. 1998. Community healing for children traumatized by war. *International Review of Psychiatry*. 3/1998, 224 - 233.
- De Jong, P. & Berg, I-S. 2008. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Hammarlund, C-O. 2010. Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktien käsittely. Helsinki: Tietosanoma.
- Heikkilä, E. 2005. Monikulttuuriset avioliitot tilastoissa ja arjen elämässä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I & Fågel, S. (toim.) Olemme muuttaneet - Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, 24 - 36. Viitattu 11.10.2013.
<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/57ec28b5342ca0158e7fc9e64abae4da/1380706215/application/pdf/1652941/Olemme%20Muuttaneet.pdf>
- Heiskanen, T., Salonen, K. & Sassi, P. 2006. Mielenterveyden ensiapukirja. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura & SMS-Tuotanto Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2006. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, M. 1996. Havaintoja kolmannelta linjalta. Parantamisen tieteestä auttamisen tai-
 toon. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Hynninen, T. & Upanne, M. 2006. Akuutti kriisityö kunnissa. Nykytila ja kehittämishaasteet. Raportteja 2/2006. Helsinki: Stakes. Viitattu 7.3.2013.
<http://rednet.redcross.fi/sites/rednet.mearra.com/files/tiedostolataukset/Akuutti%20kriisiry%C3%B6%20kunnissa.pdf>

Ikonen, T. H. 2000. Tuhkasta uusi elämä. Selviytymisen teoreettiset ja käytännölliset lähtökohdat. Helsinki: Yliopistopaino.

Kaapatut Lapset ry. 2013. Lapsikaappaustilasto 2012. Viitattu 14.10.2013.
<https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/@Bin/3923488/2012+lapsikaappaustilasto..pdf>

Korkeila, J., Tuomi-Nikula, A., Gissler, M., Wahlbeck, K., Lehtinen, V. & Lavikainen, J. Introduction. Teoksessa Lavikainen, J., Fryers, T. & Lehtinen, V. (toim.) 2006. Improving Mental Health Information in Europe. Helsinki: STAKES, 11 - 21.

Lahad, M. & Leykin, D. 2013. Introduction: The Integrative Model of Resiliency. The 'BASIC Ph' Model, or What Do we Know about Survival?. Teoksessa Lahad, M., Shacham, M. & Ayalon, O. (toim.) The "BASIC Ph" Model of Coping and Resiliency. London: Jessica Kingsley Publishers, 9 - 30.

Lazarus, R. & Folkman, S. 1984. Stress, Appraisal and Coping. New York: Springer Publishing Company, Inc.

Lazarus, R. & Folkman, S. 1991. The Concept of Coping. Teoksessa Monat, A. & Lazarus, R. (toim.) Stress and Coping. 3.painos. New York: Columbia University Press.

Leykin, D. 2013. Measuring BASIC Ph. Teoksessa Lahad, M., Shacham, M. & Ayalon, O. (toim.) The "BASIC Ph" Model of Coping and Resiliency. London: Jessica Kingsley Publishers, 31 - 46.

Lämsy, M-L. 2000. Kriisipotilaat ja heidän selviytymisensä. Kuopion yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Akateeminen väitöskirja.

Metteri, A. & Haukka-Wacklin, T. 2007. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Helsinki: STAKES, 53 - 69.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Nurmi, L. 2006. Kriisi, pelko, pakokauhu. Helsinki: Edita.

Oikeusministeriö. 2013. Kansainvälinen lapsikaappaus. Oikeusministeriön esitteitä. Viitattu 28.1.2013.
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Kansainvalinenlapsikaappaus/pagename/esite/Tulosta>

Oksi-Walter, P. 2009. Syleilen ulkomaalaista. Teoksessa Oksi-Walter, P., Roos, J. & Viertola-Cavallari, R. (toim.) Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki, 67 - 127.

Ollikainen, T. 2009. Tuloksellinen kriisityö. Valtakunnallisen tutkimushankkeen esittely ja tuloksellisen kriisikeskustuksen periaatteet. Avustustoiminnan raportteja 22. Helsinki: Raha-automaattiyhdistys. Viitattu 9.10.2013.
http://www.mielenterveysseura.fi/files/348/RAYraportti22_kriistyo.pdf

Reuter, A. & Kyntäjä, E. 2006. Kansainvälinen avioliitto ja stigma. Teoksessa Martikainen, T. (toim.) Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: SKS, 104 - 125.

Rikoslaki 22.12.2005/1161.

Roos, J. 2009. Monikulttuuriset perheet Suomessa. Teoksessa Oksi-Walter, P., Roos, J. & Viertola-Cavallari, R. (toim.) Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki, 128 - 156.

Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L.. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22 - 56.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 7.3.2013.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>

Saari, S. 2012. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. 6. painos. Helsinki: Otava.

Saari, S., Kantanen, I., Kämäräinen, L., Parviainen, K., Valoaho, S. & Yli-Pirilä, P. (toim.) 2009. Hädän hetkellä. Psyykkisen ensiavun opas. Helsinki: Duodecim, Punainen Risti.

SopS 56/1994. Eurooppalainen YLEISSOPIMUS lastenhoitoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta.

SopS 57/1994. Yksityisoikeuden alaa koskeva YLEISSOPIMUS kansainvälisestä lapsikaappauksesta.

Spilman, S. K. 2006. Child Abduction, Parents' Distress, and Social Support. *Violence and Victims*. Vol. 21, No. 2, 149-164.

Tilastokeskus. 2013. Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 11.10.2013.
<http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/tau.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Julkaisemattomat lähteet:

Huntington, D. 1982. Parental Kidnapping: A New Form of Child Abuse. Included in the materials for the California District Attorneys Association Child Abduction Prosecution Seminar 21 Mar 1990, Irvine, California.

Karaffa, S. 2012. Kaksi kulttuuria, kaksi kotimaata, kaksi kieltä: Vanhempien kokemuksia sosiaaliviranomaisilta saamastaan tuesta kansainvälisissä lapsikaappaustapauksissa. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere. Artikkelit.

Lindfors, M. 2005. Lapsikaappausuhka. Vanhempien kokemuksia sosiaaliviranomaisilta saamastaan tuesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. Opinnäytetyö.

Miettinen, S. & Toivanen, H. 2012. Yhdessä eteenpäin. Opas väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten tukihenkilöille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki. Opinnäytetyö.

Nordlund, S. & Salo, S. 2008. "Then Bang! You're not the father, You have no rights, nothing, finished." Immigrant fathers' conceptions of custody disputes. Laurea-ammattikorkeakoulu. Espoo. Opinnäytetyö.

Räisänen, T. 2013a. Sähköpostiviesti tekijöille. Helsinki. Kaapatut Lapset ry.

Räisänen, T. 2013b. Suullinen tiedonanto. Espoo. Kaapatut Lapset ry.

Saarinen, I. Henkisen tuen peruskurssi 24.11.2012. Luentomateriaali ja -muistiinpanot. Sipoo. Suomen Punainen Risti.

Valkonen, S. 2013. Sähköpostiviesti tekijöille. Lahti. Mielenterveyden keskusliitto ry.

Liitteet

Liite 1 Teemahaastattelurunko.....	54
Liite 2 Saatekirje.....	55
Liite 3 Suostumuslomake	56
Liite 4 Esimerkki pelkistetyistä ilmauksista ja alaluokista	57
Liite 5 Alaluokat, yläluokat, pääluokat ja yhdistävä luokka	59

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Haastattelurunko

Haastattelussa käymme läpi seuraavat teemat, joita täydennämme ja syvennämme haastattelun aikana tarkentavilla kysymyksillä. Teemat on johdettu opinnäytetyömme teoreettisen viitekehityksen keskeisistä käsitteistä. Rungon rakentamisessa on käytetty mallina Hirsjärven ja Hurmeen (2006, 67) teoksessa olevaa teemahaastattelurungon mallia.

Teemahaastattelurunko:

1. Lapsikaappaus tai sen uhka kokemuksena

Taustaa

- Lapsikaappausta tai sen uhkaa edeltänyt tilanne
- Lapsikaappaukseen tai sen uhkaan johtaneet tapahtumat

Kriisin vaiheet

- Missä vaiheessa/milloin/miten uhka/kriisi alkoi
- Tilanteen eteneminen
- Tunnereaktiot/kokemukset
- Käsittely
- Uudelleen suuntautuminen/nykytilanne/tulevaisuus

2. Selviytyminen

Toimintakyky

- Päivittäinen
- Sosiaalinen

Selviytymiskeinot

- Basic Ph -mallin ulottuvuudet

Sosiaalinen tuki

- Tuen lähteet
- Tuen muodot

Liite 2 Saatekirje

15.3.2013

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Laurea Otaniemestä ja teemme opinnäytetyötä vanhemman selviytymiskeinoista lapsikaappauskriisissä yhteistyössä Kaapatut Lapset ry:n kanssa. Tutkimusta varten tarvitsemme kokemustietoa lapsikaappauksen tai sen uhan omakohtaisesti kokeneilta vanhemmilta.

Keräämme tutkimusaineiston haastattelujen avulla, jossa keskeisinä teemoina ovat lapsikaappaus tai sen uhka kokemuksena ja tästä kokemuksesta selviytyminen.

Lapsikaappaukset ovat ajankohtainen yhteiskunnallinen aihe, joka koskettaa vuosittain useita perheitä. Haluamme tutkimuksellamme tuoda esiin näiden vanhempien äänen ja henkilökohtaisen, kokemuksellisen tiedon aiheesta. Kokemustieto lisää ymmärrystä siitä, millaisia vaikutuksia lapsikaappauksella tai sen uhalla on sen kokeneisiin vanhempiin.

Toivomme, että voisimme haastatella Sinua kokemukseesi liittyen huhti- toukokuun aikana. Haastattelusta ei koidu Sinulle ylimääräistä vaivaa, voimme sopia tapaamisen joustavasti Sinulle sopivien aikataulujen mukaan.

Käsitlemme haastatteluaineistoja ehdottoman luottamuksellisesti ja siten, että henkilöllisyytesi ei käy ilmi tutkimuksesta missään vaiheessa.

Mikäli haluat osallistua tutkimukseemme tai kaipaat lisätietoja, voit ottaa yhteyttä meihin tai Kaapatut Lapset ry:n toiminnanjohtaja Tarja Räisäseen (gsm: 044 262 6662, tarja.raisanen@kaapatutlapset.fi) joko puhelimitse tai sähköpostilla.

Lisätietoja tutkimuksesta antaa myös opinnäytetyömme ohjaava opettaja Ossi Salin (ossi.salin@laurea.fi).

Lämpimin terveisin,

Piia Keskinen

piia.keskinen@laurea.fi

050 514 9064

Jenni Iivonen

jenni.iivonen@laurea.fi

050 357 5393

Liite 3 Suostumuslomake

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Opinnäytetyön aihe: Vanhemman selviytymiskeinot lapsikaappauskriisissä

Opinnäytetyön tekijät: Jenni Iivonen ja Piia Keskinen

Opinnäytetyön ohjaaja: Kaapatut Lapset ry toiminnanjohtaja Tarja Räisänen

Opinnäytetyön ohjaava opettaja: Ossi Salin

Tutkimuksen loppuraportti esitellään Kaapatut Lapset ry:lle sekä Laurea-ammattikorkeakoulun oppilaille ja henkilökunnalle. Valmis opinnäytetyö tallennetaan internetiin Theseus-verkkokirjastoon.

Minulle on kerrottu tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelun voi halutessaan keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Ymmärrän myös, että henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelu nauhoitetaan. Haastattelussa antamani tietoja käytetään ainoastaan kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.

Päiväys: _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Liite 4 Esimerkki pelkistetyistä ilmauksista ja alaluokista

ALKUPERÄISILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
<p>“-- sitä yksinäisyyden, epätoivon ja odotuksen tunnetta, jossa lapsensa kaappauksessa menettävä vanhempi elää vuodesta toiseen.”</p> <p>“Kaappauksen aiheuttama melankolia, ahdistus, uupumus ja epätoivo vaikuttavat kielteisesti mielialaan ja jaksamiseen.”</p> <p>“-- et se oli aika toivotonta --”</p> <p>“Mulhan oli koko ajan toivoa, epätoivoa, toivoa, epätoivoa, toivoa, niinku semmonen vuoristorata-fiilis koko ajan.”</p> <p>”Niin se epätoivo iski uudelleen siten, että kuinka kauan kestää ennen kun nämä löydetään.”</p>	Epätoivon ja toivottomuuden tunteet	Vanhemman tunteet lapsikaappauskriisin aikana
<p>“-- tunnen syvää sääliä ja avuttomuutta lapseni puolesta --.”</p> <p>”Jotain tämmöstä, että mun pienet lapset istuu jossain katolisen kirkon penkillä ja sitten joku nunna on ottanu nää huostaan tai sit joku pervo on vieny ne lapsorjiks johonkin ja sit mul taas samaan aikaan tuli mieleen tällänen et nää on elinkaupan uhreja. -- Koska sullei oo mitään käsitystä.”</p> <p>“-- mä olin niin pelokas, että nyt on jotain tapahtunut...”</p> <p>”-- että mitä mun lapselle tapahtuu.”</p>	Hätä lapsen puolesta	
<p>”Tunsin voimakasta lapsen menettämisen pelkoa, mikä toteutuikin --”</p> <p>“Että se on tavallaan niinku elävänä kuollu sulta ja sit sä toivot, että kuolis siltä kaappaajavanhemmalta se lapsi, koska se ei oo mullakaan.”</p> <p>”--lapsen kuolema on ihan jumalaton, se on ihan hirveetä, mut kun laps on jossain niin et sä et tiedä missä se on, ni se on vielä hirveempää, koska sä et saa sitä surutyötäkään tehdä.”</p> <p>“Se on niin rankka kokemus, se on vähän niinku lapsen kuolema, tietyl-</p>	Pelko lapsen täydellisestä menettämisestä	

<p>lä tavalla verrattavissa tämmöseen menetykseen.”</p>		
<p>”--et kyllä mä sitten jatkuvasti kävin töissä, molemmissa töissä.”</p> <p>“Ja samalla tietysti se työnteko et siinä niinku unohtaa vähän sitä kun pahin aika on mennä ohi että sä pystyt johonkin keskittyy--”</p> <p>“Sit mä kävin tekemässä jotain siivouskeikkaa ja sellasta että oli tavallaan jotain muuta.”</p> <p>“-- ja sitten täällä oli se työ et sä meet johonkin teet jotain ja ajatlet jotain muuta --”</p>	<p>Työnteko</p>	<p>Toiminta osana selviytymistä</p>
<p>”Ehkä se perusarkikin on se että sä saat sen pyörii jollain tietyllä tavalla tai että sulla on ne tietyt rutiinit edes.”</p> <p>“-- et sun on vaan löydettävä se näillä normaaleilla rutiineilla.”</p> <p>“-- kyllä ne selviytymiskeinot on varmaan hyvin pieniä asioita niinku semmonen säännöllinen elämä --”</p> <p>“-- ni kyllä vaikka sä kuin yrität pitää rutiineista kiinni ja näin, se auttaa osittain.”</p> <p>“Rutiinit, rutiinit, et tee kaikki jutut samoihin aikoihin, pidä ittes niinku jöössä --”</p> <p>“-- ja se tietty arki ja eteenpäin meneminen siihen ei vaan voi jäädä, se on se pahin et jos sä jäät siihen niin silloin sä et pääse niinku tavallaan eteenpäin.”</p> <p>“-- et välillä tuntuu ihan mykistävältä että saat elää sitä tavallista arkee ihan oikeesti, et saa mennä ihan normitöihin ja normipäivä.”</p> <p>“-- niin sen jälkeen se tavallinen arki ei voi olla ku parempaa --”</p>	<p>Arjen rutiinien noudattaminen</p>	

Liite 5 Alaluokat, yläluokat, pääluokat ja yhdistävä luokka

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PAÄLUOKKA	YHDISTÄVÄ LUOKKA
Vanhemman tunteet lapsikaappauskriisin aikana	Lapsikaappaus vanhemman traumaattisena kriisinä	Vanhemman kriisikokemus	Lapsikaappaus kriisikokemuksena ja siitä selviytyminen vanhemman näkökulmasta
Muutokset vanhemman käyttäytymisessä lapsikaappauskriisin aikana			
Vanhemman fyysiset oireet lapsikaappauskriisin aikana			
Vanhemman psyykkiset oireet lapsikaappauskriisin aikana			
Vanhemman kokemukset lapsen palauttamisprosessin aikana	Lapsen palauttaminen uutena kriisikokemuksena		
Vanhemman oireilu lapsen palauttamisen jälkeen			
Vanhemmuus lapsen palauttamisen jälkeen			
Vanhempi-lapsisuhteen uudelleen luominen lapsen palauttamisen jälkeen			
Vanhemmuus pitkittyneessä lapsikaappauksessa	Pitkittänyt lapsikaappaus traumaattisena menetyksenä		
”Elämä jatkuu”	Uudelleensuuntautuminen		
Toiminta osana selviytymistä	Fyysinen ulottuvuus	Selviytymisvoimavarat	
Tilanteen purkaminen osana selviytymistä	Tunteiden ulottuvuus		
Sosiaalinen tuki osana selviytymistä	Sosiaalinen ulottuvuus		
Sisäiset voimavarat osana selviytymistä	Kognitiivinen ulottuvuus		
Merkitysten antaminen pienille asioille osana selviytymistä			
Kokemus tilanteen sanolemasta pakosta osana selviytymistä			
Kokemus selviytymisen hyödyistä			
Toivo osana selviytymistä	Uskomusten ulottuvuus		
Uskonto osana selviytymistä			